

Наше Слово

PIK LXV № 18 (3273) WARSZAWA, 3 TRAWNIA 2020 ROKU
CІНА – зл. 4,00 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAIŃSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

«Як вільні з вільними, як рівні з рівними» у боротьбі проти спільного ворога

Питання українсько-польського союзу або ж відомої в історії Варшавської угоди (квітень 1920 року) неодноразово обговорювалось на численних наукових форумах, конференціях, дискусійних майданчиках та державних зустрічах. Однак, своєї актуальності він не втратив і сьогодні. Тим паче, що Україна і 100 років тому, і нині змушена відстоювати свою незалежність зі зброєю в руках проти відомого ворога – Росії. І як 100 років тому ми сподіваємось на допомогу міжнародних партнерів у нашій боротьбі. Тому доцільним видається проаналізувати міжнародне становище, в якому напередодні укладання союзу опинилась Україна. А також відстежити нелегкий «шлях» до підписання Варшавської угоди.

Фото надане Анатолієм Шороховим

На сторінках «Нашого слова» можна знайти чимало матеріалів, які повністю або частково розкривають ставлення до військово-політичного союзу українських державних діячів 1917–1921 рр. — Олена Гуменюк «Формуючи зовнішньополітичні орієнтири» № 51 від 19.12.2015 р.; або ж нагадують про значення Армії Української Народної Республіки (УНР) у боротьбі проти військ російських більшовиків влітку-восени 1920 р. — Омелян Вішка «Забутий союзник» від 13.08.2010 р.; чи дають оцінку союзу та ролі його головних ініціаторів — Петлюри та Пілсудського: Світлана Мельник «Угода Пілсудський-Петлюра: міфи і реальність» № 18 від 06.05.2018 р. та Анатолій Шорохов «Змова двох «мрійників» із «тверезими головами» № 39 від 29.09.2019 р. тощо. Натомість, в даній статті прагнемо звернути увагу саме на передумови та головні чинники (як зовнішні, так і внутрішні), що врешті і привели до підписання Варшавської угоди.

Не Польщею єдиною

Очільники Директорії УНР сповідували принцип добросусідських відносин з усіма державами, політичні інтереси яких не суперечать українській незалежності. Такими державами-сусідами були Румунія та Польща.

Найперше у владних кабінетах Директорії виникла думка шукати союзу із Румунією. Порозуміння із нею давало можливість вирішити питання із забезпеченням Армії УНР зброєю та амуніцією. Велись консультації у Бухаресті, де зокрема, українську сторону представляв міністр закордонних справ УНР (лютий — квітень 1919 р.) — Кость Мацієвич та низка військових та державних високопосадовців. Однак досягти порозуміння так і не вдалось. Румунія погодилась лише частково продавати УНР амуніцію. Жодного договору між державами не було підписано.

Через Польщу — до Антанти

За таких обставин Польща видавалась найбільш бажаним союзником. Вона могла надати реальну вій-

ськову допомогу. Тому найперше Петлюра мав намір пришвидшити порозуміння із Польщею, а потім і з країнами Антанти. Антанта — військово-політичне об'єднання країн-переможниць у Першій світовій війні (Велика Британія, Франція, до 1917 р. сюди входила і Російська імперія). Для Симона Петлюри підтримка Антанти була особливо важливою для успішної боротьби за українську державність. А Польща якраз і користувалась не лише прихильністю, а й всебічною допомогою Антанти.

Так, у листі від 11 листопада 1919 р. до Андрія Лівицького (на той час міністра закордонних справ УНР) Симон Петлюра стверджував, що: «полагодження наших стосунків з Польщею могло би нас врятувати — дати нам базу деяку, зносини зі світом і перспективи. Дуже жалко, що ми цих переговорів не почали раніш: може б, мали більш сприяючі для нас обставини». Через зближення з Польщею, Петлюра сподівався здобути визнання України Антантою та отримати допомогу для боротьби із російськими більшовиками.

Натомість проросійська позиція Антанти протягом майже всього 1919-го змушувала нервувати і самого Пілсудського. Справа в тому, що країни Антанти не розглядали УНР як повноцінну незалежну державу. А так зване «українське питання» видавалось на думку лідерів Великобританії та Франції внутрішньою справою Росії. Тільки Росії не «червоної» більшовицької, а Росії «білої» монархістської на чолі із генералом Антоном Денікіним та його прибічниками. І саме представникам «білої» Росії Антанта надавала військову та матеріальну допомогу. В планах як червоних, так і білих росіян України не існувало, власне як і Польщі. І цей факт, змушуючи Начальника Польської держави нервувати, сприяв налагодженню переговорів із українцями. Пілсудський свого часу говорив: «Без огляду на те, яким буде її уряд, Росія є вперто імперіалістичною. Це навіть є головною рисою її політичного характеру. Атака на Польщу залежить передусім від українського питання. Якщо українська справа буде вирішена на їхню користь, тоді вона піде на Польщу».

Блокада від Антанти

Власне, через упереджене ставлення країн Антанти до питання незалежності УНР, остання у 1919 — початку 1920 рр. опинилась у фактичній ізоляції. Адже міжнародна допомога Україні могла вирішити більшість проблем молодій державі. Але як завжди, доводилось сподіватись на власні сили і боротись на два фронти — проти білих і червоних росіян та долати внутрішнього ворога — тиф, що вбивав швидше за будь-яку армію.

Отже, впродовж всього 1919-го Антанта використовувала щодо УНР тактику суцільної блокади. Вона не дозволила доставити навіть санітарні матеріали та медикаменти, які український уряд закупив на суму 8 млн. доларів у Американської ліквідаційної комісії. Антанта не допускала в Україну не лише зброю, але й одяг та ліки. У ноті (звернення) до Найвищої Ради Союзних і Сполучених держав у Парижі від 17 січня 1920 р. Петлюра просив «привидитись тяжкому становищу, в якому знаходиться український народ, і дати Урядові Української Народної Республіки змогу боротись зі страшною фізичною загрозою життя населення України».

Однак Симон Петлюра не здається і використовує всі можливості для інформування міжнародної спільноти про справи в Україні. Так, у лютому 1920-го, перебуваючи у Варшаві, він дав інтерв'ю італійському журналу «Л'ідея національ», де наголошував: «...я хочу доказати індивідуальній живучість української ідеї, довести перевагу в підтримці цієї ідеї. Українці боролись з великим героїзмом серед тяжких обставин, але абсолютна ізоляваність, в котрій ми опинились, не дозволила використати своїх успіхів. Українська держава була обложена зі всіх боків. Ми не мали відпочинку. Наші вороги розповсюджували різні чутки про нашу «органічну неспроможність побудувати державу». Але в тих обставинах, в яких ми знаходились, ми творили чудеса. Оскільки центр ваги всього східного питання — в Україні, один вихід — признати Україну. Вигнати окупанта з своєї території зможуть самі українці, для нас досить мати забезпечене заплілля».

Делегації, переговори, декларація

Польсько-українські переговори як на офіційному рівні, так і у вигляді особистісних контактів тривали від початку 1919-го. У січні до Варшави була направлена дипломатична місія В'ячеслава Прокоповича. Однак через спірні території Галичини, Холмщини, Підляшшя та частини Полісся переговори швидко зайшли у глухий кут. Хоча Прокопович був налаштований досить оптимістично і, навіть, надіслав до Києва телеграму, де зазначив, що «є ґрунт для переговорів».

Навесні 1919-го ще дві делегації направились до Польщі — Петра Левчука й Бориса Курдиновського. Останній, до речі, підписав угоду з Польщею на цілком неприпустимих умовах — за рахунок відмови від Східної Галичини та західної частини Волині. Він значно перевищив свої повноваження. Проте дана угода, не визнана урядом УНР, була використана польськими дипломатами під час переговорів щодо долі Галичини на Паризькій мирній конференції.

Дорости до Петлюри

Що сьогодні значить сторіччя союзу з Пилсудським?

ІГОР ІСАЄВ,
головний
редактор
порталу
PROstir.pl

Минуло 100 років від моменту підписання союзницького договору між Юзефом Пилсудським і Симоном Петлюрою. Невдовзі перед нами — сота річниця київського походу польської армії та Варшавської битви, що були наслідком союзу Польщі, котра відроджувалася, та Директорії Української Народної Республіки, котрій вистояти не вдалося. Що сьогодні означають ці події — в суспільному та політичному ключі?

Пам'ять про петлюрівців для сьогоднішньої української громади у Польщі є основоположною, хоч історично відносини між етнічними мешканцями Галичини та імміграцією з Наддніпрянщини були досить напруженими. У міжвоєнній Польщі обидві громади жили своїм життям, перетинаючись між собою лише подеколи.

Іммігранти II Речі Посполитої

У певній мірі їхні відносини нагадували контакти сьогоднішніх іммігрантів і меншини: як і сторіччя тому, наддніпрянці не мали польського громадянства (Польща і вільне місто Гданськ єдині у світі визнавали громадянство УНР), тому їхнє щоденне життя було боротьбою за побут. Рішення не продовжити перебування приймав війт, а депортованих «петлюрівців» за Збручем розстрілювали советські прикордонники. Діячі УНР нерідко намагалися оженитися з полькою, щоб вирішити питання перебування. Галичани натовість брали значно активнішу участь у польському громадському житті — їм «петлюрівці» здавалися занадто лояльними до польської держави.

Негативна іскра галичан і волинян щодо Петлюри лежала теж у самій суті його угоди з Пилсудським: згідно з нею, території західніше Збруча і Стиру визнавалися за Польщею. Парадокс істо-

рії полягав у тому, що якраз галичани були єдиними надійними і найбільш дисциплінованими підрозділами на службі УНР (єврейські погроми — це якраз наслідок дезорганізації армії та слабкої реакції отамана на антисемітизм). Це був, не забуваймо, військовий союз, і втрата галицьких сил була серйозною поразкою. У 1919-му 50-тисячна Українська галицька армія допомогла Петлюрі витіснити більшовиків із Центральної України — хоча саму УГА за Збруч виштовхала польська армія Галлера. У додатку, політично консервативним галичанам було важко домовлятися з «ліваками» з Наддніпрянщини. Обидві групи шукали союзників окремо: галичани приєдналися до «білих» росіян, а петлюрівці знайшли підтримку в Пилсудського.

У Києві Петлюра протримався недовго — від початку травня до початку червня 1920 р., проте ця перемога досі має величезне символічне значення для польсько-українських відносин. Не втримавшись у Києві, «петлюрівці» допомогли оборонити міжвоєнну Польщу — парадоксально, наддніпрянці якраз захищали Львів, котрий Сталін хотів підкреслено зухвало взяти штурмом, кінною армією Будьонного.

Символізм Петлюри для Польщі

У цій історії — досить багато знаменних, а водночас неоднозначних моментів. Її підмочує роздмуханий до символу антисемітизм Петлюри (з одного боку, він вважав євреїв принижуваним на рівні з українцями народом; з іншого — аж 40% єврейських тогочасних погромів України — на совісті відділів Петлюри), брак позитивного результату цієї історії для України, і врешті — чвари, котрі ця історія спричинила в українській політичній думці.

Водночас у польській думці ця історія виросла до хрестоматійного, недовозначного і досі домінантного символу польсько-українських відносин: партнерство перед обличчям більшої загрози. Можливо тому у день сотої річниці союзу в польській пресі з'явилося чимало присвячених цій події матеріалів, посилок яких звучав однаково, незалежно від редакційної політики видання.

«Симон Петлюра заплатив життям за вірність Польщі та мрію про неза-

лежну Україну», — можна прочитати в найбільшому ліберальному виданні Польщі «Gazeta Wyborcza». «На початку 1990-х більшовицька імперія розпалася, на її руїнах утворилася вільна Україна, і сподівання та мрії Пилсудського знову ожили, — вторить консервативна «Rzeczpospolita». — Чи усвідомлюємо ми важливість цього процесу? Пилсудський це знав, Петлюра це знав, Сталін прекрасно розумів, а Путін вважає, що вільна Україна — це щит, що захищає Європу від московського імперіалізму».

Українське недоосмислення

В українській політичній думці, поза невеликим полонофільським колом, петлюрівці досі залишаються великими програмами. Для державних діячів ця тема нерідко — інструментальна похідна польської політичної думки, можливість оtepлення символів із Варшавою; для російської пропаганди — шанс показати слабкість та міжнародну безпредметність України; для широкої громадськості — «terra incognita».

Моє рідне Запоріжжя — це батьківщина низки петлюрівських діячів, зокрема легендарного генерала Марка Безручка, що керував обороною Замостя. Його ім'ям названо кілька у Вроцлаві — проте у Запоріжжя його не принесла навіть хвиля декомунізації: хоч донедавна на мапі міста була вулиця Будьонного. Кілька років тому ця вулиця стала «Світлою».

У польській пресі в річницю союзу Пилсудського і Петлюри тексти про нього виходили на перших шпальтах. В українських виданнях з'явилося кілька матеріалів суто історичного напрямку (наприклад, тут). У ці дні значно популярнішою «польською» темою в українських медіа було зняття в Польщі заборони прогулянок у ліси та парки (лише до мене з проханням прокоментувати її звернулося чотири видання).

Натомість у кремлівському агітпропі до Петлюри поставилися з більшою увагою, враховуючи не лише історичний, але й сьогоdnішній контекст. «Справжня капітуляція, акт національної зради, угодовство з убивчим для українців агресором. Нагадайте про це патріотам, які вважають зрадою закликати перестати стріляти на Донбасі», — можна прочитати в одному з

коментарів з нагоди сторіччя союзу. «На совісті [Пилсудського] полонізація українських шкіл, ганебна пацифікація і концтабір Береза-Картузька, через який пройшло багато українських діячів. Варшавський договір, за великим рахунком, виявився корисним лише для поляків» — читаємо в іншому. «„Завоювання” України входило в плани польського лідера з відродження Речі Посполитої: поляки зобов'язувалися звільнити Україну від Червоної армії і віддати її Петлюрі, якого потім збиралися жорстко контролювати», — можна прочитати в статті під заголовком: «Як Петлюра віддав Галичину полякам». «Діахем ні про що» називає Петлюру чергове кремлівське видання, котре також визнає, що його культ «значно небезпечніший від Бандери». До речі, на початку квітня у Полтаві була розбита меморіальна дошка Петлюри: чи це теж не можна списати на увагу до його по-статі з боку Москви?

Через століття від угоди з Пилсудським Петлюра знайшов своє місце в працях істориків та політичній думці сусідок України — західної і східної. Він залишається символом українського антисемітизму в історичній політиці Ізраїлю. До політичної думки України натомість Петлюра приходить лише з закордону, в основному з Польщі. Це не Зеленський пропонує Дуді спільні вшанування річниці союзу Варшави з Києвом, а навпаки.

Поза «польським» контекстом, петлюрівці не функціонують у сьогоднішній Україні — не тільки як джерело політичної думки, що кувалася на еміграції, але й як символ: дипломатії, військових нагород, публічного простору (лише два роки тому Кабмін затвердив стипендію імені отамана). Хоч головна політична ідея сьогоднішньої України є прямим продовженням думки Петлюри: захист України і Заходу від російської загрози, котрий передбачає чинний військовий опір — а саме баченням будування власного війська Петлюра відрізнявся від сучасників-самостійників.

Тому в сторіччя союзу Петлюри з Пилсудським варто побажати українським політикам — дорости до спадщини своєї політичної думки, відчувати себе її повноправними спадкоємцями, цінними власниками і продовжувачами. А коли це станеться? — тоді, коли Київ першим запропонує Варшаві відсвяткувати річницю київського походу Пилсудського. ■

Продовження з 1 сторінки

Наступна українська делегація прибула до Варшави на початку літа 1919-го. 16 червня за активної участі Сергія Дельвіга був укладений договір з поляками, за умовами якого встановлювалася демаркаційна лінія, так звана «лінія Дельвіга» між УНР та Польщею. Угода мала вступити в силу 21 червня 1919 р., але в ці дні Українська галицька армія (УГА) розпочала Чортківський наступ, і тому вона так і не набула чинності.

Новий імпульс переговорному процесу надала делегація на чолі з міністром закордонних справ УНР — Андрієм Лівичьким, яка прибула до Варшави у жовтні 1919-го. Варто відзначити, що місія Лівичького доклала титанічних зусиль для захисту інтересів України. Уже на першому польсько-українському засіданні 28 жовтня місія виголосила заяву, де відстоювала етнографічний принцип визначення кордонів і вказувала на те, що «спільність інтересів в обороні перед спільним ворогом по-

винні стати основою тісної військової кооперації, яка являється необхідною для переможного закінчення війни, нав'язаної Україні й Польщі російськими імперіалістами. (...) Бажаємо, як вільні з вільними, рівні з рівними покласти спільно з Польщею тривкі підвалини для постійного миру і ладу на Сході Європи».

На другому засіданні, 30 жовтня, польська делегація вимагала визнання Галичини за Польщею. Така ж ситуація повторилася і на наступних засіданнях у листопаді. Разом з тим погіршувалося і становище Директорії УНР. В листопаді 1919 р. Армія УНР з двох боків була оточена російськими білогвардійцями та більшовиками, потерпала від епідемії тифу, втратила надію на допомогу УГА, яка пішла на зближення із військами Денікіна. За таких умов українська делегація погодилася на поступки у Варшаві.

Так, у Декларації дипломатичної місії УНР від 2 грудня 1919 р. (вона стала

Фото з Вікіпедії

основою для Варшавського договору) зазначалось наступне: «Територія УНР має бути установлена з такими кордонами: починаючи від Чорного моря по річці Дністру і від Дністра між Польщею і Україною по річці Збруч. Далі кордон УНР на території бувшої Російської імперії має пройти на західно-південній Волині, і остаточно вирізання тут кордону залежатиме від рішення Мирової Конференції в Парижі».

Позитивним результатом довготривалих та складних польсько-українських переговорів стало визнання Польщею незалежності УНР та військова допомога українцям. І крім того, декларація дала можливість українцям реорганізувати армію, зібратися із силами та підготуватися до головної битви за незалежність. ■

Олена ГУМЕНЮК

Стаття підготовлена за матеріалами архівів та інтернет-ресурсів.

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

У Любліні вшанували 100-річчя підписання Варшавської угоди

У соту річницю підписання Варшавської угоди між Республікою Польща та Українською Народною Республікою, яку називають «договір Петлюра-Пілсудський», біля могил польських та українських бійців, що воювали у війні 1920 року та спочивають на кладовищі на вулиці Липовій у Любліні, відбулося покладання біло-червоних та синьо-жовтих квітів. Про це на своїй сторінці у фейсбуку пише Українське товариство в Любліні (УТ). Від імені української громади міста квіти поклав голова організації Григорій Купріянович.

Варшавська угода була підписана в ніч з 21 на 22 квітня 1920 року. Вона стала основою польсько-українського політичного та військового союзу. «Вже за кільканадцять днів польські та українські солдати пліч-о-пліч воювали «за нашу і вашу свободу» зі спільним ворогом, захищаючи свої батьківщини та всю Європу від Червоної Армії. Це прекрасна історія польсько-українського братерства зброї», — читаємо на сторінці Українського товариства.

На найдавнішому люблінському цвинтарі на вулиці Липовій поховані солдати обох союзних армій. Воїни Української Народної Республіки спочивають на православному кладовищі, а солдати Війська польського — на військовій частині цвинтаря.

Українське товариство планувало організувати 21 квітня окремі заходи з нагоди 100-річчя Варшавської угоди, однак плани довелося змінити через пандемію коронавірусу. Утім, завдяки послабленню карантинних обмежень активісти змогли покласти квіти до могил.

Померла співачка Людмила Вищенко

Фото Людмили Лабович

21 квітня після довготривалої хвороби пішла з життя Людмила Вищенко — співачка, дослідниця фольклору, керівниця фольклорних ансамблів на Підляшші. Вона була родом із Волині, закінчила Київський інститут культури, згодом викладала у ліцеї в Києві. Була керівницею колективів. На Підляшші приїхала, щоб працювати з місцевими фольклорними ансамблями. Вела співочі групи з Черемхи-Села, Вільки-Терехівської, Орішкова, Красного Села, Мельника, готувала їх до виступів на Фестивалі української культури в Сопоті, під час яких вони демонстрували весільні, жнивні та побутові обряди, співали давні пісні. Записувала місцевий старовинний репертуар, була старанною дослідницею підляського фольклору.

У 2000-х роках Людмила Вищенко працювала з групами «Незабудки» з Нурця-Станції, «Вереси» з Вилінова, «Мельничани» з Мельника, завдяки чому в їхньому репертуарі були й українські народні твори.

З часом Людмила почала співати соло, записала платівку з українськими піснями. Виконувала також російські романси. Її концерти відбувалися у Новому театрі у Варшаві, у Білостоцькій філармонії, у джазових клубах, мистецьких галереях у Варшаві, Лодзі, Білостоці. Співала також в дуетах і тріо. Виступала разом з фолк-гуртом «Черемшина» з Черемхи.

Людмила Вищенко жила у Мельнику над Бугом. Була дружиною Ярослава Вишенка, художника й іконописця, автора поліхромних розписів у багатьох церквах і костелах по всій Польщі.

(Людмила ЛАБОВИЧ)

Діаспора збирає кошти для українських медиків

Мережа українських діаспорних активістів та організацій з усього світу під назвою «Ukrainians Without Borders» («Українці без кордонів» — УБК) проводить терміновий збір коштів на потреби української медицини.

«У цей страшний для нас усіх час ми, як і у 2014-му, не змогли стояти осторонь того, що відбувається в

Україні. Ми усвідомлюємо, що українська медицина потребує нашої з вами допомоги. Інакше вона просто не справиться. Спочатку ми почали організовувати допомогу окремо, кожна країна й організація робили, що було в їхніх силах, але згодом ми вирішили об'єднати зусилля та створити єдину систему допомоги, аби вона була ще більш ефективною та потужною», — наголошують організатори акції.

Збір коштів на підтримку українських медиків розпочали 1 квітня через фейсбук. Таким чином не лише українці, а й люди з усього світу мають можливість допомогти державі вистояти у цей скрутний момент. На зібрані гроші активісти закупають в Україні необхідні речі й доставляють їх до лікарень.

Волонтери співпрацюють з українським благодійним фондом «Пацієнти України», від якого отримують списки актуальних потреб лікарень. Наразі УБК та організація «Razom for Ukraine» купують респиратори та захисні костюми — речі, найбільш необхідні медикам, аби захистити здоров'я та життя під час роботи. Планують також закупівлю необхідної для медичних установ апаратури.

Кошти для українських медиків можна переказати на фейсбуці через сторінку «Терміновий збір коштів на потреби української медицини».

Вийшла друком збірка документів про союз Пілсудського та Петлюри

З нагоди 100-ї річниці договору між Юзефом Пілсудським та Симоном Петлюрою Центр східно-європейських студій Варшавського університету представив нову книгу, присвячену цій темі: «Союз Пілсудський-Петлюра. Документи та матеріали» («Sojusz Piłsudski-Petlura. Dokumenty i materiały»). Це перша публікація, у якій зібрані всі наявні джерела та документи, пов'язані з укладенням угоди. Книга містить документи з серпневих переговорів 1919-го, перемовин польської делегації та української дипломатичної місії у Польщі з жовтня-грудня цього ж року, а також протоколи переговорів, листи та статті про союз, опубліковані в березні та квітні 1920-го. Ця збірка — результат роботи членів польсько-української Комісії з досліджень взаємовідносин у 1917-1921 роках, заснованої у березні 2018-го Центром східноєвропейських студій Варшавського університету та Києво-Могилянською академією. Придбати книгу можна у приміщенні Центру на Краківському Передмісті у Варшаві.

Польський президент привітав вірян східного обряду з Великоднем

Президент Польщі Анджей Дуда привітав духовенство та вірян греко-католицької, православної та інших східнохристиянських церков у Польщі, які святкували Великдень 19 квітня. Він підкреслив, що вони є невід'ємною частиною польської духовності, історії та культури.

На своєму сайті Анджей Дуда пригадав слова з пасхального канону св. Іоанна Дамаскина: «Нехай все творіння радісно святкує Воскресіння Христове, в якому воно зміцнюється». Говорячи про пандемію коронавірусу, яка змінила цьогоріч святкування Великодня, польський президент зауважив, що послання свята Воскресіння Господнього — це чудове духовне піднесення. А у християнську віру вписана перемога життя над смертю і добра над злом як джерело розради, витривалості та сили.

«Хоча у багатьох домівках не всі зможуть зустрітися за великоднім столом, Великдень все одно залишається часом особливої близькості та любові», — наголосив польський президент. Він побажав, аби ці почуття залишилися з нами і надалі, сприяючи розвитку спільного майбутнього.

Виставка «Штучний біл». Сучасне мистецтво України у Торуні

17 квітня Центр сучасного мистецтва в Торуні презентував виставку «Штучний біл. Сучасне мистецтво України». З огляду на пандемію на виставку не вдасться прийти безпосередньо, але її можна подивитися онлайн. Проект «Штучний біл» — це відповідь на сучасні проблеми та ситуації, які формують Україну як державу та геополітичну точку на карті світу. Концепція виставки заснована на тому, як сьогодення обумовлене рішеннями минулого, як одні ситуації впливають на динамічний розвиток інших. Вона відображає крихке становище українського суспільства, яке зачепила анексія Криму, російська військова агресія на Донбасі чи ультраправа діяльність всередині країни.

Зараз на фейсбук-сторінці Центру сучасного мистецтва (CSW Toruń) можна подивитися першу частину виставки. Презентація другої частини запланована на червень.

Книжка українського автора — у фіналі конкурсу на найкращий художній репортаж

Фото з фейсбук-сторінки Артема Чеха

У фіналі польської премії з художнього репортажу імені Ришарда Капусцінського опинилася книжка українського письменника Артема Чеха про війну «Точка нуль» («Punkt zerowy» у польському перекладі). До останнього етапу відбору увійшли також книги двох польських авторок, журналістів зі Швеції та Сальвадору. Цього року журі обирало з-поміж 135 книжок від 30 видавців.

«Точка нуль» вийшла після тривалої паузи у літературній творчості Артема Чеха. Мобілізований Збройними силами України письменник 10 місяців провів на передовій російсько-української війни. Проте ця книга — не звіт про побачене, а радше літературне осмислення військової служби в умовах щоденних ворожих обстрілів, провокацій розвідувальних груп, спалахів пожеж і сумом за полеглими — «щось у душі Шаламова і Бабея одночасно». «І про зимівлю під відкритим небом, і про мерзлу картоплю, баланду і сліди крові на снігу, про собачий холод в окопах і бліндажах. Але вони стоять там, зірко вдивляючись у далечінь, де вовтузяться зі злими намірами ворог», — писав у своїй рецензії на сторінках «Нашого слова» Олександр Хоменчук.

«Точка нуль» вийшла друком в Україні у 2017 році і тоді ж отримала нагороду «ЛітАкцент року-2017» в категорії «есеїстика». Наступного року Артем Чех став лауреатом премії «Воїн Світла». У Польщі переклад книги під назвою «Punkt zerowy», який виконав Марек Задура, видали у 2019 році.

Премія імені Ришарда Капусцінського — видатного польського репортера, журналіста, публіциста та поета — була заснована у 2010 році. Нею нагороджують авторів художніх репортажів, які висвітлюють сучасні проблеми та поглиблюють знання про різні культури. Автор найкращого репортажу отримує нагороду у розмірі 100 тисяч злотих. Рішення журі оголосять у другій половині травня. Через пандемію коронавірусу цьогорічна церемонія нагородження пройде в онлайн-режимі.

Триває збір коштів на реабілітацію побитого українця

Станіслав Береза приїхав до Познані, щоб працювати і підтримати фінансово батьків, — пише газета «Głos Wielkopolski». Після тижня роботи, 24 листопада 2019 року, на Старому ринку в Кракові він отримав пляшкою по голові. Лікарі сказали, що у хлопця був розбитий череп та стався внутрішньочерепний крововилив. Того ж дня 24-річний українець впав у кому, яка тривала 2 місяці.

Зараз Станіслав та його мати перебувають у Центрі функціональної реабілітації «Votum» у Кракові. Плата за лікування там становить приблизно 20 тисяч злотих на місяць. Українець почав реагувати на навколишнє середовище, але, щоб відновити повноцінну форму, він має продовжити дорогу реабілітацію. Батьки збирають на неї гроші. Пожертви можна робити на сайті siepomaga.pl, увівши в пошук ім'я хлопця — Stanisław Bereza (siepomaga.pl/stanislaw-bereza).

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**
Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

Білорусів намагалися закрити на Великдень. По нас прийдуть у будень

Білостоцький відділ польського громадського телебачення TVP – посилаючись на коронавірус – хотів «виселити» програми нацменшин поза свої стіни. У Білостоці їх найбільше: білоруська, українська, російська, литовська та про ромів і татар. Першими «під ніж» пішли білоруси: випусковий редактор їхньої програми отримав рішення перед самим східним Великоднем.

Рішення про закриття програм випусковий редактор білоруської, російської, ромської і татарської передачі Миколай Вавренюк отримав від дирекції TVP3-Білосток 17 квітня (Страсний четвер у східній традиції).

Наступного дня місцеві газети Білостока вийшли з заголовками, мовляв, білоруси отримали від Польського телебачення «подарунок» на свій Великдень: через 23 роки існування «Білоруського тижня» його вирішили закрити. Хоч формально програму лише «виводили поза стіни TVP», але по факту прирікали її на зникнення: жодна зі згаданих меншин Підляшшя не має не тільки фінансових, але й технічних можливостей випуску подібної програми (відеокамери, програмне забезпечення, відеоліцензії – ці речі може дозволити собі лише велика телестанція).

У кореспонденції між Вавренюком і дирекцією телебачення з'явився натяк, що подібна доля чекає всі програми меншин – зокрема, українську і литовську.

– Білоруська тематика є невід'ємною часткою регіону і місцевого осередку телебачення, – підкреслював Вавренюк у розмові з радіо «Рація». – Факт проживання тут білоруської меншини був одним із чинників, що цей осередок був тут створений у 1996 році. Тоді була жорстка конкуренція, де відкрити новий регіональний осередок Польського телебачення, тут чи в Ольштині. Білоруські активісти зібрали 10 тис. підписів серед жителів воеводства, щоб осередок був утворений саме тут, для реалізації таких програм.

Директор білостоцького відділу TVP Еугеніуш Шпаковский обґрунтував своє рішення заощадженнями, спричиненими епідемією коронавірусу. Пояснення це виглядало щонайменше дивно: саме національне телебачення півтора місяця тому отримало додат-

кові рекордні 2 мільярди злотих (це – увесь річний бюджет 300-тисячного Білостока), і мотивацією такого рішення був якимось розвиток регіональних секцій та т.зв. «місіонерських програм».

Важко знайти більш «місіонерські» програми в Білостоці ніж передачі національних меншин. Місія громадського телебачення – це якраз робити ті програми, котрі не можуть заробити на себе в комерційних умовах (як-от телешоу), проте розповідають про суспільно важливі справи. З одного боку, польське законодавство про національні меншини запевнює їм право «розповсюджувати інформацію своєю мовою через громадське телебачення». Закон про радіомовлення і телебачення наголошує, що до місії гро-

мадських медіа належить, зокрема, «врахування потреб національних та етнічних меншин», «включаючи трансляцію інформаційних програм на мовах національних та етнічних меншин». З іншого боку, законодавець не розписав, як саме і на яких умовах це має виглядати. У практиці – можна по-фарисейськи призначити на реалізацію програм 10 злотих, а потім заявити: мовляв, самі меншини не захотіли випускати передачу.

Однак рішення про перекриття повітря телепередачі білорусів викликало обурення політиків. Колишній прем'єр-міністр Влодзімеж Цімошевич оголосив, що ситуацією зацікавляться європейські органи, з точки зору виконання Польщею зобов'язань перед Ра-

дою Європи. З кількома запитаннями до уряду звернулися депутати «Громадянської коаліції» та «Лівиці». Про своє втручання у справу повідомила директорка телеканалу для Білорусі «Белсат» Агнешка Ромашевська-Гузи.

Через день після висвітлення справи у медіа і зацікавлення нею політиків дирекція наказала зробити «Білоруський тиждень». Директор Шпаковский зателефонував випусковому редактору у суботу перед Великоднем, близько 19:00. Вавренюк мав нашвидкуруч «склеїти» великодню програму на неділю. Проте редактор відмовився.

Попри це, «Білоруський тиждень» з'явився в ефірі – його підготувала польськомовна журналістка Катажина Поплавська. У пасхальній програмі білоруська мова звучить в архівних кадрах. Дві прем'єрні речі записано польською мовою – це висловлювання священника з парафії поблизу Білостоку і працівника підляського музею-скансену. Ці коментарі найімовірніше були записані до польськомовного випуску місцевих новин – проте замість 2 хвилин, їх розтягнули на 20: висловлювання довгі і не відредаговані, їх переривають аж надто затягнуті кадри.

Поки верстається цей номер, ми не знаємо подальшої долі редактора Вавренюка: можливо, він повернеться на старих умовах, можливо – на нових, а можливо його замінить пані Поплавська. Ці історії не нові.

Для мене головне питання – чого злякався директор? Того, що він закриває програму нацменшини, чи того, що робить це в її найважливіше культурно-релігійне свято? Здається, саме символізм Великодня змусив директора відступити: він, найімовірніше, просто не звирів календарного ритму і прийняв рішення, бо забув про східну Пасху.

Чи директор відступив би, якби видав своє рішення в інший час? – Певно ні. Інакше він не шукав би так поспішно заміни і хоч якоїсь прем'єрної програми на Великдень: можна було просто випустити повтор, а поки глядачі його дивляться, спокійно все переорганізувати на свій лад.

І я впевнений, що це ще станеться, під тим самим, «коронавірусним» претекстом. А тому будьте певні: по нас прийдуть. І прийдуть у будень. ■

Igor ICAEB

Фото автора статті

«Залиште гроші у смітнику» та інші методи шахраїв у часи коронавірусу

дити, що те, що вони кажуть, – правда. Чоловік зателефонував, хтось підняв трубку і заявив, що він нібито вроцлавський правоохоронець, а також підтвердив слова шахраїв. Вони ж взяли 15 тисяч злотих «на перевірку» і зникли. Більше їх ніхто не бачив.

На жаль, схожих історій – багато. За статистикою, кожного дня кілька людей у Польщі втрачають гроші саме таким чином. Найчастіше жертвами шахраїв, які вдають із себе поліцейських, стають пенсіонери та літні люди.

Схоже виглядає статистика, що стосується так званого «методу онука». Він полягає у тому, що шахраї, які дзвонять до літніх людей, заявляють, нібито їхній онук збив на машині людину, і треба заплатити гроші, аби його не посадили до в'язниці. Звичайно, жоден дідусь чи бабуся не хоче, щоб близький родич опинився в ув'язненні. Тому всі платять. Або майже всі – я знаю про одну перемишлянку-українку, яку шахраєві не вдалося обманути. Пенсіонерці подзвонив «фальшивий онук» і сказав, що йому негайно потрібні гроші, бо з його вини сталася аварія. Українка ж запитала: «Петро, а чому ти говориш зі мною польською?». Так вона зрозуміла, що дзвонить насправді не її онук.

Зараз шахраї, які вдавали із себе родичів чи поліцейських, адаптували свої методи до обмежень, пов'язаних з епідемією коронавірусу. Однією з жертв стала мешканка міста Бидгощ. До неї подзвонив чоловік і назвався поліцейським. Сказав жінці, що хоче її попередити – до її дому нібито наближалися злочинці, які хотіли її пограбувати. За його словами, ці люди мали підроблений паспорт пенсіонерки, і дізналися, що вона тримає заощадження вдома, а не в банку. Шахрай переконав перемишлянку жіночку віддати гроші «поліцейським», аби вони «були в безпеці». Однак він зазначив, що через епідемію коронавірусу готівку треба продезінфікувати, тому краще залишити її у домовленому місці, за яким нібито наглядують правоохоронці. Якби не пандемія, жінка могла би занести кошти до відділення поліції, але зараз цього зробити не вдалося – переконували шахраї. Пенсіонерка повірила їм і поклала пакет з готівкою у смітник біля своєї хати – там було 50 тисяч злотих. Коли жінка зрозуміла, що її обдурили, від грошей вже не було і сліду.

Варто зазначити, що не поодиноким випадком, коли шахраї використали страх людей перед коронавірусом на свою ко-

ристь, і це не стосується лише пенсіонерів. Прикладом може бути 29-річна жінка з Білостока, яка отримала смс-повідомлення про те, що вона нібито мусить доплатити за дезінфекцію поштової посилки. Нічого не підозрюючи, вона перейшла за посиланням на сайт, де треба було обрати свій банк, і спробувала оплатити «послугу». Однак сторінка була підробленою, і всі її особисті дані – логін та пароль для входу до банківського акаунту онлайн – опинилися в руках кіберзлочинців. Вони ж використали їх, аби отримати доступ до справжнього рахунку жінки. Підтвердивши переказ, вона не звернула уваги на те, що його сума насправді становить 35 тисяч злотих.

Безперечно, під час пандемії ще з'являться нові методи шахрайства. Аби не стати жертвою злочинців, слід ретельно перевіряти підозрілі повідомлення та пам'ятати, що поліцейські ніколи не інформують про хід справи, розслідування якої триває. Також вони не просять передати гроші невідомій людині чи переказати їх на вказаний по телефону банківський рахунок.

Що ж до фальшивих онуків – то краще зі своїми рідними та близькими розмовляти українською. ■

Павло ЛОЗА

УКРАЇНА

Чи повернеться Міхеїл Саакашвілі до гри?

Колишній президент Грузії та экс-очільник Одеської області Міхеїл Саакашвілі хоче знову стати частиною української політики. Посаду віце-прем'єр-міністра з питань реформ йому запропонував президент Володимир Зеленський. Але достеменно невідомо, чи з'явиться в уряді грузинсько-український політик. Все залежить від того, чи знайдеться у парламенті потрібна кількість голосів для його призначення.

22 квітня пролунала несподівана новина: Міхеїл Саакашвілі претендує на пост віце-прем'єр-міністра з реформ. Незабаром він написав у фейсбуку, що вдячний за пропозицію і що вже розмовляв із прем'єр-міністром Денисом Шмигалем. «Я підходжу до цієї пропозиції та до свого рішення з великою відповідальністю, адже це дуже непростий для країни час. Попереду в нас — складний період і в економіці, і в цілому. Нам зараз як ніколи потрібно бути сміливими у своїх рішеннях і реформах», — написав Саакашвілі.

Він нагадав, що підтримував Володимира Зеленського під час президентських виборів минулого року і все ще покладає на нього великі надії. Саакашвілі також зазначив, що представлятиме у парламенті пропозиції щодо необхідних реформ, які будуть частиною урядової програми.

Сам президент заявив, що бачить у Саакашвілі потенціал, який може бути використаний в уряді.

Впевненості немає

24 квітня Саакашвілі зустрівся із заступниками фракції «Слуга народу», щоб їх переконати; тим більше, деякі депутати президентської політсили були здивовані такою пропозицією. Колишній очільник Грузії намагався енергійно себе рекламувати — розповів про досвід, який можна використовувати в переговорах з Міжнародним валютним фондом. Але йому не вдалося схилити на свій бік більшість депутатів.

— Потрібно щонайменше 170 наших голосів. І тоді, за підтримки нардепів від «Голосу», «Батьківщини» та інших, є шанс. Однак цього мінімуму немає. І тепер усе залежить від того, чи втрутиться президент у цей процес безпосередньо, — сказав у суботу один із депутатів «Слуги народу» «Нашому слову».

У неділю спікер Верховної Ради Дмитро Разумков анонсував засідання парламенту, на якому можуть розглядатися кадрові призначення до Кабінету міністрів.

«Як тебе не любити, Києве мій...»

Саакашвілі знає Україну дуже давно. У 1992 році він закінчив Київський інститут міжнародних відносин, де познайомився з майбутнім президентом Петром Порошенком.

Коли Саакашвілі переміг на виборах після Революції троянд у Грузії, 24 січня 2004 року до Тбілісі прибув

глава блоку «Наша Україна» Віктор Ющенко. Його супроводжував, серед інших, Петро Порошенко. До сьогодні Саакашвілі наголошує, що Україна підтримала Грузію під час війни з Росією у 2008 році.

Політик також приїжджав до Києва під час Євромайдану — підтримати протестувальників. Його колишні соратники з Грузії приєдналися до експрезидента у столиці. Вони допомагали порадами новій українській владі, а грузинські добровольці почали боротися проти проросійських бойовиків на Донбасі у 2014 році.

У лютому 2015 року Саакашвілі очолив Міжнародну консультативну раду з питань реформ, створену Петром Порошенком. 29 травня цього ж року президент надав йому громадянство України, а на наступний день колишнього лідера Грузії призначили керівником Державної адміністрації Одеської області.

Спочатку все обіцяло успіх, Саакашвілі привіз до Одеси команду радників. Однак швидко стало очевидно, що місцеві правила, а також зв'язки з різними впливовими групами Києва в області значно сильніші.

Саакашвілі став дедалі частіше критикувати прем'єр-міністра Арсенія Яценюка за підтримку корупційних домовленостей, а потім критика перейшла на президента. Врешті-решт 7 листопада 2016 року губернатор Одещини пішов у відставку, після чого відносини з Порошенком загострилися ще більше.

Президент відплатив йому тією ж монетою, позбавивши українського громадянства у липні 2017 року. 10 вересня Саакашвілі штурмом прорвався крізь польсько-український кордон та повернувся до Києва. Протягом наступних місяців він намагався мобілізувати своїх прихильників та опонентів президента Порошенка. У відповідь 5 грудня 2017 року його спробували заарештувати, але прихильники звільнили Саакашвілі із рук працівників Служби безпеки. Екс-губернатора знову затримали в лютому 2018 року і депортували до Польщі.

Під час президентської виборчої кампанії у 2019 році він відкрито підтримував Володимира Зеленського. Після своєї присяги новий президент поновив громадянство Саакашвілі, і той триумфально повернувся в Україну.

У Грузії Саакашвілі провів швидкі та радикальні реформи, які змінили обличчя країни. У той же час його звинувачують у жорстоких розправах з опозицією. В Україні багато хто боїться непередбачуваності грузинського політика. ■

▲ Міхеїл Саакашвілі
Фото з Вікіпедії

ПУЛЬС
УКРАЇНИ

Через безсніжну зиму і відсутність дощів в Україні цього року спостерігається найнижчий за 100 років рівень води в річках. Традиційне наповнення басейнів річок водою в березні та на початку квітня цього року фактично не відбулося через відсутність танення снігу. Трохи води прибуло тільки в гірських річках Карпат, де були сніги, але всі рівнинні річки, що не наповнилися восени через малу кількість дощів, не отримали й талої води навесні. За словами начальниці відділу гідрологічних прогнозів Українського гідрометеорологічного центру Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) Вікторії Бойко, відсутність весняного водопілля, під час якого річки промиваються талою водою, може призвести до загального зменшення поверхневих вод та погіршення екологічної ситуації та якості води в річках.

Найбільший транспортний літак світу «Мрія» привіз в Україну медичний вантаж з Китаю. Зранку, 23 квітня приблизно о 10:00 український Ан-225 «Мрія» вперше доставив до України партію медичного вантажу з Китаю, зокрема, захисні маски, рукавиці, костюми загальною вагою 103 тонни. За інформацією Центру транспортних стратегій (ЦТС) літак вилетів з міста Тяньцзінь і по дорозі зупинявся в казахстанському місті Алмати для дозаправки. Приземлився він у вантажному аеропорту «Гостомель», що розташований приблизно за 25 км від Києва. Трансляцію посадки літака проводили Офіс президента та «Авіалінії Антонова», яким належить «Мрія». За інформацією ЦТС, перший комерційний рейс «Мрія» здійснила після півторарічного простою у середині квітня, доставивши 100 тонн медикаментів з Китаю в Польщу. 19 квітня Ан-225 приземлився у Парижі, привізши 150 тонн медичних вантажів теж з Китаю. Надалі літак мають задіяти для перевезення аналогічних вантажів для США.

Навчальний рік в українських школах завершиться дистанційно. За словами виконавчої обов'язків міністра освіти та науки України Любомири Мандзій, наразі всі заклади освіти продовжують працювати з використанням технологій дистанційного навчання. Заклади також мають бути готовими до дистанційного завершення навчального року. Навчальний рік в українських школах закінчиться 1 липня.

За pravda.com.ua підготувала **ав**

Пожежі навколо Чорнобиля нагадують про зміни клімату

Пожежі в зоні відчуження знищили п'ять відсотків Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника. Також вогонь на Житомирщині спустошив не лише ліси — там згоріли десятки будинків та господарських будівель. Окремі осередки тління продовжували гасити 27 квітня.

4 квітня спалахнули пожежі у зоні відчуження, а 16 квітня — на Житомирщині. Ситуацію ускладнив сильний поривчастий вітер, що розносив вогонь на більші території. На думку деяких спеціалістів, з такими інтенсивними пожежами українські рятувальники ще не стикались.

21 квітня для гасіння вогню в зоні відчуження залучили 1343 людини та 299 одиниць техніки. Лише за добу літаки та вертольоти скинули 400 тон води. Через кілька днів, 26 квітня, у Житомирській області пожежі ліквідовували 750 вогнеборців та понад 100 одиниць техніки.

Забруднене повітря, але без радіації

Коли навколо Чорнобиля спалахнули пожежі, це викликало занепокоєння щодо можливого зростання рівня радіації. І справді, у перші дні в самому центрі вогню був зафіксований підвищений рівень випромінювання, проте, згідно з пізнішими вимірюваннями, ситуація стабілізувалася.

13 квітня у соціальних мережах з'явилася інформація про те, що вогонь наближається до місця зберігання радіоактивних відходів, яке розташоване за 1,5 кілометра від Чорнобильської електростанції.

Але пожежа не дійшла ані туди, ані до самої електростанції.

З іншого боку, через сильний поривчастий вітер забруднене повітря із зони сягнуло Києва. За даними Державного науково-технічного центру з ядерної та радіаційної безпеки, який моніторив ситуацію, з початку пожежі були зафіксовані лише кілька нетривалих підвищень рівня Цезію-137 у повітрі, і жодного разу показники радіоактивного забруднення не перевищили встановлені у столиці норми.

Однак вітер приніс до Києва кількадечний смог. На вулицях відчувався різкий запах горіння. Столиця України три дні поспіль опинялася на першому-другому місцях у рейтингу найбільш забруднених міст світу. Перебувати на вулиці, за даними сервісу QIAir, було небезпечно для здоров'я.

Наслідки

У Житомирській області, де вогонь охопив близько 4 тисяч гектарів лісу, згоріли десятки людських домів. Але це — не єдина проблема. Багато місцевих жителів збирали у лісі ягоди та гриби. Зараз його немає.

Також в Чорнобильській зоні пожежа знищила 11,5 тисяч гектарів лісу, і це спричинило негативні наслідки для всієї біосфери. Найбільше постраждали дрібні ссавці та птахи, у яких згоріли гнізда. За словами директора Чорнобильського заповідника Олександра Галушенка, окремі види великих тварин повернуться у зону через деякий час, коли відновиться «кормова база».

Наслідки пожеж у Чорнобильській зоні може відчувати туристична галузь, що розвивається тут в останні

роки. У 2019 році до регіону приїхали 124 000 туристів, переважно іноземних. За словами голови Асоціації туристичних операторів Чорнобиля Ярослава Ємельяненка, пожежа може знищити до 30 відсотків об'єктів, які показують приїжджим.

Людське невігластво та зміни клімату

Одночасно із пожежами з'явилися спекуляції на тему диверсії, але доказів цього наразі не знайшли. Поліція повідомила — розглядає навмисний підпал як одну із версій виникнення вогню, інше припущення — сухої (вітри з високою температурою і низькою вологістю повітря). Ліси також горять у Росії та Польщі.

На думку виконавчої обов'язків голови Державної екологічної служби Єгора Фірсова, пожежі поблизу Чорнобиля розпочалися зі спалення сухої трави. А в Житомирській області як мінімум одне загоряння сталося після того, як мешканці місцевого села спалювали сміття.

Спалювання трави навесні та восени — біда, що охоплює всю країну. Воно стало поширеною практикою завдяки дуже низьким штрафам — близько 30 злотих (170 гривень). 13 квітня парламент значно збільшив суму покарання — навіть до 153 тисяч гривень (понад 20 тисяч злотих).

Крім того, цього року сильно помітні зміни клімату. Зима була практично безсніжною, а весна — без дощів. У Києві та Житомирській області фіксували навіть пилову бурю. ■

Статті підготував Петро АНДРУСЧКО, Київ

Іти в ногу з часом

Розмова з активісткою, вчителькою і багаторічною лідеркою в українському середовищі Перемишля Марією ТУЦЬКОЮ

Пані Марійко, коли ви почали свою громадську діяльність?

Можна сказати, що я — дитина перемиського гуртка Українського суспільно-культурного товариства (УСКТ). Ще малою я співала в ансамблі «Синя ленточка», яким керувала Ярослава Поповська. На репетиції ми приходили до Народного дому щонеділі, це місце було для нас як рідний дім. Згодом, підрісши, я виступала в театрі Володимира Пайташа, а вже як учениця IV Ліцею в Лігніці мала змогу вчитися на курсах інструкторів (тренерів) з мистецької діяльності УСКТ.

Під час навчання у Кракові (це був початок 1980-х) я потрапила у вихор перемін, була членкинею краківського гуртка УСКТ, який очолював тоді Роман Андрухович. Ми мали великий студентський рух, близько сотні людей, з яких більш ніж половина була активними. Діяла також театральна група, яку вів доктор Володимир Мокрий та наш друг Мірко Чех. Проходили міні-фестивали чи творчі вечори молодих українців, зокрема тих, хто писав вірші: Мірка Чеха, Тадея Карабовича, Ярослави Хруник та інших. Частина людей також співала в ансамблі «Карпати»: Ольга Левчишин-Попович, Люба Грацонь, Галина Цюрик, Стефан Цюрик, Іван Корбабич, Роман Гавран. Ми проводили різні заходи, відомі краківські «Маланки», шевченківські свята, виїжджали до Гданська на Молодіжні ярмарки, підтримували контакти з українським студентством у Вроцлаві і Любліні. Приєднувалися до нас також студенти з Ряшева, де не було структур УСКТ. Домівка у Кракові (спершу на вулиці Длугій, потім — біля церкви на вулиці Паулінській) під проводом пана Андруховича і подружжя Шлянтів була завжди для нас відкрита.

Так роками формувався стержень активістів, які діяли при УСКТ і серед яких у відповідний момент обрали делегатів на надзвичайний з'їзд УСКТ і засновницький з'їзд Об'єднання українців у Польщі (ОУП). Ці люди домоглися переформування українських структур у Польщі. Частина з нас активно бере участь у громадській роботі до сьогодні.

Ви виростили в Перемишлі, навчалися у Лігніці та Кракові, а згодом повернулися до Лігніці.

Так, у 1987 році я переїхала з Кракова до Лігніці, щоби працювати вчителькою в IV Ліцеї. Там я також записалася до місцевого гуртка УСКТ, хоча в ті дні більше часу приділяла школі та гуртожитку. Тоді вдалося організувати перші поїздки молоді в Україну. Хор «Полонина» виступав у Стрії, Львові, Тернополі, Почаєві, Києві. Проте цей інтенсивний період не тривав довго, бо у 1990 році голова Перемиського відділу Об'єднання українців у Польщі — Юрій Стабішевський — зателефонував мені та запросив до створення української школи в Перемишлі. Я не могла йому відмовити. І так в серпні 1991 року, перед першим дзвінком у «шашкевичівці», я повернулася до Перемишля.

Звідки виникла потреба перетворення Українського суспільно-культурного товариства в Об'єднання українців у Польщі?

Слід згадати, що наше студентське середовище вже у 1980-х намагалося створити незалежну Спільку українських студентів, як наші друзі в інших осередках Польщі. Я також стала її членкинею і домагалася реєстрації організації. Йшлося про те, аби ми не підпорядковувалися Міністерству внутрішніх справ. Ми були молодими, гарячими, хотіли все і зразу,

▲ Марія Туцька під час звітно-виборчих зборів Перемиського відділу ОУП у червні 2019 року.

тож зрозуміло, що старші діячі ставились до наших прагнень дуже помірковано. Отже, це молоді люди, наступне покоління бачило потребу переформування, особливо з огляду на зміни, які відбувалися на той час у польській державі. Я мала нагоду бути делегаткою та учасницею тих подій, познайомитися з натхненниками нового руху, зокрема з Яцеком Куронем.

Спочатку існував великий спротив старших діячів, але була група людей, яка знала, чого хоче і як цього досягти. Вони вийшли з Українського суспільно-культурного товариства та створили Об'єднання українців у Польщі. До управи увійшли молоді люди, нову організацію очолив Юрій Рейт. Головне, чого ми хотіли досягти, — позбавитися впливу органів безпеки, аби вони не сліdkували за нашою діяльністю. На жаль, вдалося це зробити лише частково, бо після короткої співпраці з Міністерством культури ОУП, як і всі нацменшинні організації, повернулися у підпорядкування Міністерства внутрішніх справ і адміністрації.

З ваших слів випливає, що нові діячі ОУП таки виростили в гуртках УСКТ. Це показує, що діяльність організації у колишній комуністичній системі оцінюють неоднозначно.

Так. Бо в УСКТ, окрім «шароварщини», відбувалася велика освітня робота з дітьми і молоддю. Українство популяризували у тих рамках, в яких це на той час було можливо. Звісно, обсяг державного фінансування не дуже давав розвиватися, але так само це виглядає і зараз. Поки ми не зможемо забезпечувати себе самі, у будь-якій політичній системі будемо залежні від зовнішніх чинників. Не все може спиратися лише на волонтерів, активістів — якщо ми хочемо покращувати свій рівень, потребуємо гідного фінансування.

Багато чого можна зробити завдяки нашій енергії, але в певний момент ми «впираємося у стіну» через відсутність коштів. І тут з'являється також питання свідомості і спроможності нашої громади підтримувати українську культуру і видання у Польщі.

Для вас як для вчительки, певно, зміни, що відбувалися в українському шкільництві після 1990 року, були по-особливому помітними.

Це було одне із завдань ОУП — зміцнити українську освіту. У 1991 році відновили «шашкевичівку», у цей час також з'явився ліцей у Білому Борі, Гурово-Ілавецьке почало розбудову школи і гуртожитка, а в Бартошицях створили початкову школу. На жаль, з перспективи часу я можу сказати, що кожна наступна реформа освіти в Польщі була ударом для українських шкіл. Просто ніхто не брав до уваги специфічні навчальні заклади — музичні школи, школи для людей із проблемами слуху чи освітні осередки нацменшин. В УСКТ була інструкторка Любомира Кобеляк, яка знала, що діється в кожному пункті навчання і в кожній школі. В ОУП ми добилися, аби у школах були окремі педагоги — методисти, досвідчені вчителі української мови. Вони мали бути в кожному воєводстві, але не вийшло. Ми почали писати нові підручники, зошити вправ. На жаль, через брак коштів наша робота не завершилася успіхом. Згодом у загальноосвітньому навчанні почали використовувати електронні підручники, необхідність яких ми бачимо зараз в умовах пандемії, — а нам весь час не вистачає традиційних підручників та зошитів. Таких освітніх питань багато, і напевно чи можна розраховувати на їхнє швидке вирішення.

Як змінилося культурне і суспільне життя українців у Перемишлі в 1990-х роках із появою Об'єднання та утворенням «шашкевичівки»?

Практично всю мистецьку діяльність дитячих та молодіжних гуртків перенесли з Народного дому до школи, і там все це дуже добре розвинулося. Танцювальний гурт «Аркан», який колись діяв при Народному домі, став візитівкою «шашкевичівки», так само — театральна група, гурт бандуристів, колектив народних інструментів. Це мало полегшити життя батькам, але, з іншого боку, раніше після шкільних занять вони мали нагоду частіше зустрічатися. У 1970-ті роки, коли до Перемишля повернулося багато людей, у тому числі й наша родина, був ритуал: у неділю після церкви всі йшли до Народного дому. Діти мали репетиції, а для дорослих було «Наше слово», шахи, телевізор (телебачення тоді ще не було у хатах), своє товариство. Часи змінилися, з'явилася також школа — тепер діти приходять туди зранку і мають всі репетиції на місці.

Друга головна зміна: для нас відкрилася Україна. Після проголошення незалежності наші контакти зміцнювалися з дня на день.

Для прикордонного Перемишля це мало велике значення: Україна почала задовольняти різні наші культурні потреби. Наприклад, дорослі перестали займатися театром, бо до нас стали приїжджати професійні театри зі Львова. Почав також розвиватися бізнес. Багато українців у Перемишлі використали свій шанс на заснування і розвиток власних підприємств.

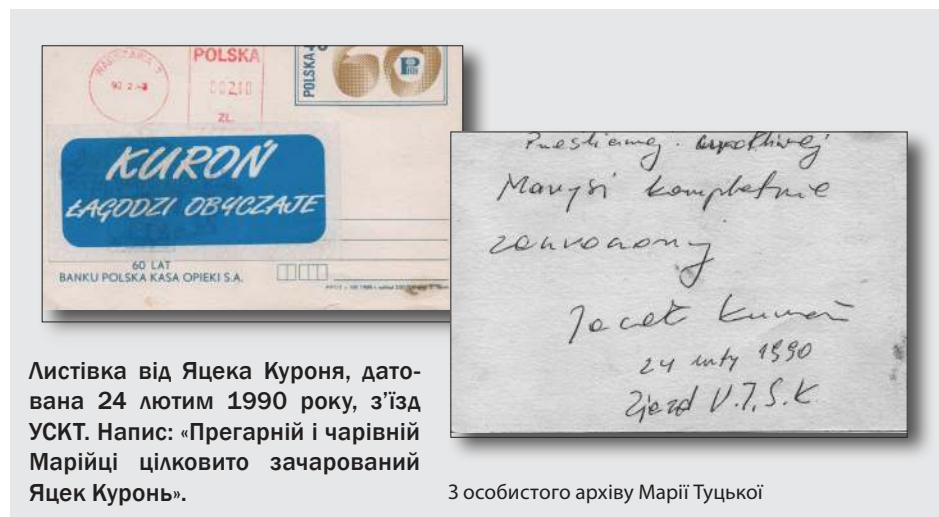
Ви згадали про Україну. Розкажіть, як так вийшло, що першою асоціацією багатьох тамтешніх українців з нашою громадою у Польщі є саме ви?

Не знаю (*сміється*), але я справді завжди мала дуже близькі зв'язки з Україною. Ще за студентських часів не було таких канікул, щоб я туди не їхала. Колись, наприклад, я вирушила колядувати до Києва. Там із друзями ми відвідали Ліну Костенко, були в Євгена Сверстюка. Багато контактів підтримую і досі. Бувало, що цього навіть забагато, телефон у хаті не змовкав, і це втомлювало батьків під час моєї відсутності, але так вони нас виховали — що треба бути відкритим до людей та допомагати їм. Усі вони нам віддячували — політики, художники, активісти. Наші шляхи досі перетинаються.

Підтримка України для Об'єднання також була чимось новим. Це дало імпульс новій формі нашої роботи. У Перемишлі побували брати Горині і В'ячеслав Чорновіл, Дмитро Павличко, Богдан Стельмах, «Нежуристи» (заснована Віктором Морозовим театр-студія «Не жури!» — *прим. ред.*) і багато інших визначних діячів культури та політики. Львів'яни дуже допомогли нам зі створенням школи, надали обладнання — згадую перший телевізор і піаніно, яке ми везли автобусом. Піаніно донині у нас стоїть.

Як сталося, що ви певною мірою відійшли від школи та очолили Перемиський відділ Об'єднання?

Для мене це завжди була єдність: церква, школа, громада. У той час ставлення міської влади до ОУП було досить складним. Передусім йшлося про повернення будівлі Народного дому, який перетворювався на руїну. Після смерті Юрія Стабішевського організацію очолив Ярослав Сидор. Він вирішив відремонтувати театральний зал у Народному домі. На жаль, у нас

З особистого архіву Марії Туцької

30-ЛІТТЯ ОУП

Український патріотизм онлайн

Роздуми перед VIII З'їздом Об'єднання українців у Польщі

Українська меншина у Польщі, як і весь світ, проходить довготривале випробування коронавірусом. Однак проблеми, з якими боролася наша громада до пандемії, не зникли. З'явилися й нові — що буде з фестивалями, які вже перенесли на кілька місяців, чи приходитимуть люди і надалі до церков, коли карантин закінчиться, як організувати навчання української мови онлайн. Об'єднання українців у Польщі напередодні свого 30-ліття також переживає серйозну структурну кризу та нестачу кадрів. Усьому цьому має зарадити VIII З'їзд організації. Пропонуємо увазі читачів міркування на цю тему тих людей, які кілька десятків років працюють для української громади у Польщі. Це — Іван Сирник, голова Щецинського відділу ОУП, та Іван Олійник, вчитель і наставник молоді в українському 4 Загальноосвітньому ліцеї в Лігніці, учасник чоловічого хору «Журавлі».

Про Івана Сирника ми не раз згадували на сторінках «Нашого слова», коли він разом із отцем Робертом Росою проводив акцію допомоги жертвам війни на Сході України. Зараз Іван Сирник та Роберт Роса, відгукнувшись на заклик Головної управи ОУП, разом зі двадцятьма волонтерами підтримують літніх членів громади у Щеціні.

— Люди часто безробітні, у них небагато грошей, але харчування та добре слово для них дуже важливі. Їм можна дзвонити по телефону чи спілкуватися за допомогою комп'ютера, — зауважує Іван Сирник. Про цю ініціативу ми також іще писатимемо на сторінках «Нашого слова».

Іван Олійник був активістом ще в Українському суспільно-культурному товаристві, потім перейшов до Об'єднання українців у Польщі. Навчав багато поко-

Щецинська домівка ОУП — Осередок української культури, де раніше була лікарня радянського війська, дислокованого в Щеціні

ління випускників лігницького ліцею, а в його кімнаті допізна звучало мюнхенське радіо «Вільна Європа».

Іван Сирник про історію та перспективи Об'єднання

У 1990 році, під час переходу від УСКТ до ОУП, я ще був молодим активістом-початківцем в українському середовищі Щеціна. Це був переломний час для всієї нашої громади. Кожен сподівався врешті на позитивні зміни, адже минулі роки запам'яталися виникненням профспілки «Солідарність», потім генерал Войцех Ярузельський оголосив воєнний стан, що позначився політичними репресіями. Ці події надовго призупинили демократичні перемини у країні. Уже пізніше, після відміни воєнного стану, з'явився незалежний від УСКТ студентський рух. Пригадаймо, що це товариство до самого кінця було під пильним наглядом комуністичних спецслужб, які підслуховували телефонні розмови, готували провокації проти активістів.

Коли у 1990 році прийшов нарешті час політичної відлиги, ми усвідомлювали, що вкрай необхідно залишити організаційну структуру УСКТ, та ліквідувати все ідеологічне комуністичне нашарування, набуто ще у 1956 році. Для нас у Щеціні, та й не лише тут, це були великі сподівання на нові часи. Головна проблема полягала у тому, що тоді громада ледь не залишилася без даху над головою, бо ми не мали власної домівки, де можна було би збиратися чи проводити заходи. Наш гурток сильно заборгував орендну плату за приміщення, і саме тоді виникло Об'єднання. Міська влада, яку також підтримало воеводське керівництво, на нашу превелику радість, вирішила надати нам та православній церкві будинки, що їх досі займала радянська армія. Тодішній міський голова під час урочистої церемонії зазначив, що це — часткова компенсація українцям Західного Помор'я тієї шкоди, яку їм заподіяли під час акції «Вісла». Такий тоді був збіг обставин — Народна Польща завершувала своє існування, а ми отримали власну домівку та церкву.

Українська громада, зокрема Об'єднання, на 30-му році свого існування стоїть перед великими викликами. Я вірю, що наші активісти не залишаться осто-

ронь головних подій. Зокрема, пріоритетом для нас буде обрання нового лідера ОУП. Я переконаний, що ми знайдемо людей, які зможуть очолити організацію та будуть працювати для громади. Водночас я розумію тих, хто багато років займається громадською діяльністю, часто відчуває і фізичну, і психічну втому, жертвує своїм сімейним життям. Буває, що приходить момент, коли треба зупинитися і передати організаційні справи комусь іншому.

Іван Олійник про минуле Українського суспільно-культурного товариства та подальші перспективи

На мою думку — добре, що така трансформація УСКТ-ОУП відбулася. При цьому треба зазначити, що сама атмосфера цієї трансформації була трохи дивною для людей, які до цього багато років працювали в лавах Українського суспільно-культурного товариства. Деякі коментарі щодо тодішньої діяльності УСКТ були перебільшеними, бо, можливо, не всі розуміли, в яких умовах у комуністичній Польщі нам доводилося працювати. Не можна повністю перекреслити позитивні досягнення товариства — зокрема, домівки в усій Польщі, систему національної освіти, культури (наприклад, хор «Журавлі» чи Фестиваль української культури в Сопоті). На превелике щастя, переформатування УСКТ в ОУП відбулося без революційних змін. Першочерговим завданням було позбутися пильного нагляду спецслужб і продовжувати роботу для збереження національної ідентичності української меншини у Польщі. Наша школа також успішно пройшла трансформацію, хоча криза із набором до класів була дуже помітною. З'явилися нові вчителі та керівники самодіяльних гуртків. У гуртожитку зараз, на відміну від попередніх років, проживає дуже мало учнів. Колись педагоги мусили організовувати вільний час дітей у вихідні — головну роль тут відігравали художні колективи. Зараз же більшість учнів живе у себе вдома, ми не маємо на них впливу. Тому громаді треба насамперед переосмислити роботу з молоддю. На з'їзді також варто подумати про більшу організаційну дисципліну, нові форми діяльності, зокрема для місцевих ланок ОУП. Також — про розповсюдження серед передплатників «Нашого слова», адже дехто зараз відмовляється від друкованої газети на користь інтернет-ресурсів. ■

Орест ЛОПАТА

не було письмового договору з офіційним власником будинку, тобто міською адміністрацією, про те, що з огляду на ремонтні витрати ми можемо не оплачувати оренду. У зв'язку з цим ми заборгували місту кошти, що загрожувало конфіскацією майна Об'єднання. Проте тодішній голова, безперечно, вклав дуже багато часу і власних грошей у ремонт Народного дому. Думаю, якби не те, що він зробив, театральний зал сьогодні був би у жахливому стані.

Коли каденція Ярослава Сидора закінчилася, Мирон Кертчак, який очолив ОУП на центральному рівні, попросив мене стати головою перемиського відділу. Я не дуже хотіла це робити, адже була зайнята у школі, але він мене переконав, що школа і громада мають іти поруч. І так пройшло 15 років. Я мала очолювати відділ лише на час вирішення цієї проблеми з боргами, але лишилася «трохи» на довше. Не шкодую про це, хоч іноді було дуже важко.

Коли було найважче? А коли — найрадісніше?

Найгіршими були спроби розбрату в громаді. Мені завжди було важливо, аби якнайбільше людей хотіли діяти, були активними, бо чим ми численніші — тим сильніші. Але за однієї умови: ми граємо в одній команді. Важко було відвойовувати Народний дім, не всі у це вірили, я брала участь в судовій тяганині з міською адміністрацією через те, що вона не дбала про будинок, який є пам'яткою архітектури. Ми програли справу, але влада таки відремонтувала покриття даху. А ще були спроби будинок закрити, підпалити, він міг завалитися. Коли до Перемішля приїжджав український президент Віктор Ющенко, ми проводили першу зустріч у школі, бо до Народного дому не можна було увійти. Коли будівля не мала господаря — там проривало труби, заливаючи підвали, треба було платити за тектолітри води. Вхід смердів як громадський туалет, дехто, на жаль, це ще пам'ятає.

Коли нам вдалося отримати у власність Народний дім — це було наше найбільше свято. Ми підписували акт у нотаріуса, і я не вірила, що це відбувається. За повернення Народного дому боролися три покоління перемішлян протягом 60 років.

Окрім освітньої та суспільної діяльності, ви протягом двох каденцій були також депутаткою міської ради Перемішля. Яке значення має для вас цей досвід?

Репрезентація в органах місцевої влади однозначно корисна для нашої громади. Звісно, один в полі не воїн — ми були вдвох із Олею Цікуй, і це вже було краще: ми брали активну участь у засіданнях ради та наших комісій (у моєму випадку це були комісії культури та освіти). Громадська позиція є важливою, бо там, де ти живеш, ями на вулиці — це твоя справа, незалежно від того, полька ти чи українка. Згодом ми змогли донести питання нашої громади безпосередньо до місцевої влади. Я вважаю, що ми повинні позбутися комплексу меншовартості. Ми, українці в Польщі, — компетентні, можемо висувати свої кандидатури на виборах, брати на себе відповідальність і працювати для загального добра. У свою чергу, наша присутність мала значення у 2011 році, коли міська рада голосувала про повернення українцям Народного дому.

Яким ви бачите функціонування українських структур у майбутньому?

Організаційна структура Об'єднання, безперечно, буде змінюватися, бо люди переїжджають до великих міст. Хоча після епідемії коронавірусу, можливо, хтось навпаки захоче повернутися до менших населених пунктів, аби, як наші предки, «відчути землю під ногами»? Утім, поки що скидається на те, що основна діяльність буде зосереджена у великих містах. Добре

було би зберегти наші школи, варто створювати нові у більших містах, як-от Кошалін чи Ольштин, але це буде залежати від бажання батьків.

Побачимо, як розвиватиметься українська міграція — у ній, безумовно, є великий потенціал, який треба використати для підсилення громади на зразок того, як це зробили наші друзі в Канаді після своєї еміграції.

Серед нас є ідейна, активна і професійно підготовлена молодь — це буде їхній шанс, бо треба іти в ногу з часом. «Старі черевики» тут не пасуватимуть, хіба що з сентиментів. Утім, я шкодую, що в Перемішлі не вдалося створити справжнього архіву української діяльності у Польщі. Наша громада діє понад 60 років, і, якби не статті в «Нашому слові» чи «Альманахах», після нас могло би не залишитися і сліду. Соціологи, дослідники не матимуть доступу до безпосередніх джерел нашої діяльності, коли будуть писати про це наукові роботи.

А щодо майбутнього Народного дому — перш за все ми повинні стати фінансово самостійними. Ми не можемо залежати від самих дотацій, уже не можна думати, що «якось воно буде». Треба мислити і діяти професійно. Відтак — продовжувати співпрацю з громадою та долучати людей до нових форм діяльності. А ті, що займатимуться бізнесом і не матимуть часу на суспільну роботу, можуть ставати меценатами української культури. Не можна відмовлятися від грантового фінансування, бо політична ситуація може змінюватися, але все-таки нам треба відповідально думати про майбутнє, яке не буде легким і безтурботним.

Правда полягає у тому, що нам не часто бувало легко. Але завжди було цікаво — і задля цього, безперечно, варто працювати.

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА

Польський геній і козаки

**«Вшитки поляки повинні бити во-
яками, а вшитки русини повинні
бити, як за часів Хмельницького,
козаками», – Адам Міцкевич.**

Колі повертають мої дитячі роки —
пам'ятаю все, що старше поко-
ління в моїй родині і не лем пові-
дало, що їх родиче, дідове (конець XIX
ст. і поч. XX ст.), коли малі повісти ким
вони є, повідали — русин, бо барже було
воно привязане до слова русин, а менше
лемко чи українц. І коли гнеска читам
історію України — признаю тото рацію.

Тот погляд визнають ціж середовища
тзв. кресовяків, котрим барже подабат
ся називати нас, мешканців передво-
енной Польщі, русинами як українця-
ми. Нераз єм то чув на стрічах з нима.
Але думам, вони то кус вживають, штоб
повернути минули часи, то є реляції:
шляхтич, богач, поляк — русин, бідний,
неписьменний, селянин.

Ми, по правді історичній — русини,
лем Московія нам тото назву не лем
вкрала, а зопсула. Те наше русинство
єднало нас по правді до акції «Вісла».
Так што до 1947 рока історичні русини
били і в Криничі, в Горлицях, у Львові
та по цілій Західній Україні. А коли іши
барже глибше войдемо в історію Украї-
ни — то і козаки чулі в собі тото русин-
ство, котре було по правді вспільне для
цілого нашого народу. Так што козаки
лемкам не чужі і їх історія то ціж наша
історія. І в тій історії є ціж Адам Міцке-
вич, котрий записав ся під конець свого
життя в ряд козаків.

В 1853 році почала ся Кримська війна,
котра вказала не лем слабист царской
армії але цілий, опізнений до Європи
і сьвіта, стан царской Росії. Де крі-
пак-селянин мав часто гірше життя од
невільника. В тій війні брали участь ко-
заки по обох странах. Хоц я хцу барже
вказати тих козаків, котри воювали по
страні ангельско-французко-турецкой
коаліції.

Хто з нас не знає наши пісьні, де є
ріка Дунай: «Дунаю, Дунаю...», «Іхав
козак за Дунай...» та інші. Часто їх сьпі-
ваме на забавах, весілях, ватрах чи гос-
тинах. А чом, таж Дунай не плине през
Лемковину та Україну? Хоц треба ту
підкреслити, што Дунай — то ріка, ко-
тра плине през найвеце держав Європи.
На те, што Дунай став теж нашом ріком
— мало вплив, што там жили наши люде.
А головні тоти наши люде — то козаки.
Колі цариця Катерина знищила Січ,
козаки пішли до султана. Султан знав,
што козаки то найліпші вояки, котри
не раз на своїй чайках здобували міста
Криму та підходили під сам Царгород
— Істамбул. Дятого султан прийняв ко-
заків та дозволив їм збудувати Січ над
Дунаєм. І так в історії маме задунай-
ских козаків.

Вертайме до Кримской війни. По
страні той коаліції проти Росії бив ся
козацький корпус в турецкой армії, ко-
трий складав ся з двох полків козаків
(по 1400 шабель) під командуваням ге-
нерала Михайла Чайковского (Садик-
паші). Тот генерал бив до славного ко-
зацького роду (його мати була внучком
гетмана Івана Брюховецького). Він хтів
при помочи европейских держав і Ту-
реччини визволити ціж Україну.

▲ Адам Міцкевич і Михайло Чайковский в козацькому таборі

В січні 1854 рока почало ся формува-
ня першого козацького полку. Створіня
козацького корпусу помагав англійський
лорд Дюблєй Стюарт. Командуючий
турецком армією бив барз задоволе-
ні з козаків, так што од разу переслав
рапорт до султанської канцелярії на
створіня другого козацького полку.
В полку отамана Чайки (так він на-
зивав себе межде козаками) свято до-
тримували ся козацькі традиції, мовом
била українська. М. Чайковский отри-
мав од султана титул Міріміран Паші,
котрий зазвичай надавав ся кошовим
Задунайской Січі. Козакам передано
давний прапор Петра Дорошенка з пів-
місяцьом і звїздом на червоним полі і
золотим хрестом на срібним кольорі.
Тот прапор бив урочисто посвячений
Константинопольским патріархом.
В полку били ціж з історичних сотні
— задунайські запорожці (Сірівська і
Джерелівська сотня) і кубанські коза-
ки (една сотня). Тоти козаки ся розсла-
вили в розвідках, де ціж добрі воювали
шаблем, што самі турки називали їх
«оком, ухом і спритом». Англійський
полковник Сіменс, котрий обзерав ко-
заків в бою, так повідав: «Штоб мати
сьвідоміст як воюють козаки, треба їх

видіти в бою — на полі бою показують
допіро чого вони вартають».

Він бив сьвідком того, як штири со-
тні заводових — реєстрових козаків і
три сотні нереєстрових дали собі раду
і змусили до втечи кілька разів вежди
сили російських гусарів і донських ко-
заків. В іншим бою шістдесятьох трьох
козаків веце, як три години не дали мо-
сковским війскам під командом гене-
рала Ушакова і полковника Сазонова
в силі чотирьох батальйонів піхоти і
десятьох полків кавалерії з артилерією
перейти берег коло Тульчі. Козаки, як
перши на лінії армії турецкой, перши
заняли Бухарест, а Михайло Чайков-
ський став комендантом міста. З тих со-
тні втікало ціж барз дуже дезертерів з
московской армії. Найвеце дезертерів
било з Київской губернії. Так што, як
повідает: сьвій до свого тягне. З Польщі
прибав як доброволец навіт козак з ге-
маньского роду Виговских. З Бухаресту
козаки перешли в Браїлу, а потім, коли
заняли Добруджу, вошли на лінію ріки
Серет.

Тепер поверну в страну польской
історії. В тим часі, по тзв. третім роз-
бйорі, Польщі не було на карті-мапі
сьвіта. Вшитки польски сили, органі-

зації ці прости люде мріяли о вільній
Польщі. Глядали вони всяди різних
доріг до польской свободи. Іши на по-
чатку творіня першого козацького пол-
ку польські еміграційні кола в Парижі,
на чолі котрих бив князь А. Чарторий-
ський, розпочали ся шалені інтриги про-
ти Михайла Чайковского. Знаючи, што
Чайковский мав в другим козацьким
полку ціж поляків, учасників Лістопа-
дового повстання, польська аристократія
почала вимагати од турецкого уряду,
штоб бив командиром другого полку
Володислав Замойський, близький кня-
зя Чарторийского і штоб той полк бив
під володіням Англії. Штоб розв'язати
тот конфлікт межде Чайковским і За-
мойским — од польского еміграційно-
го уряду бив висланий не хто інший як
Адам Міцкевич.

Колі приїхав до козаків, взрів їх пер-
фекційну організацію і дисципліну та
талант не лем війсковий Чайковского.
Штоб підтримати козаків, записав ся в
реєстр добруджских козаків, а доклад-
ні в Джерелівську сотню під командом
внука славного кошового Задунайской
Січі — Михайла Ляха.

Потім Міцкевич написав лист до Па-
рижа, в котрим бив його спротив до
творіня польского полку на кошт Ан-
глії. Він вірив в козаків і в те, што пере-
конат польську еміграцію, што в інтересі
поляків є воюючи козаки за волю Украї-
ни.

На жаль, Адам Міцкевич несподіва-
но помер та його симпатію до русинів
заперла смерть. Думам, што треба про
те знати і памятати для нашої історії
русинів-українців. А як іши подумає,
што Міцкевич як дзецко найперше бив
хрещений в білорускій церкві, а потім
в костелі, то тим барже можемо досто-
рігати його всхідню симпатію. А зна-
ме до того, што його найвекший твір
письменничий «Дяди» має місце ак-
ції в православній каплиці на цмінтері
в Білорусі.

Але то юж інша історія... ■

Адам ВСВЮРКА

*Текст написано говірком села Нова Весь.
Використано ціж інформації з газети «Ви-
сокий замок» — 2007 за 11 серпня.*

#nikiforszczecinski та лемки

**«#nikiforszczecinski» — це сингл з диску «Домашній співаник» («Śpiewnik
domowy»), який щецінські музиканти Лона і Веббер презентували
17 квітня. І в одній з пісень, і у кліпі вони використали лемківські мотиви.**

Ця пісня розповідає про вулич-
ного художника зі Щеціна,
який мав профіль на інстаграмі
під ніком «nikiforszczecinski» (дослівно:
щецінський Никифор). Він створював
свої роботи з газетних вирізок, рослин,
свічок, цегли, пляшок, одним словом —
використовував усе, що мав під рукою.
Його «виставковим простором» було
підвіконня та ворота будинку, у якому
він жив.

Двоє польських музикантів, репер
Лона і композитор Веббер, створили
пісню «#nikiforszczecinski» як данину
вуличному мистецтву та самому мите-
цві, який помер у 2018 році. Лона і Веббер
згадують також про лемківського ху-
дожника-примітивіста Епіфанія Дров-
няка, якого усі знають як Никифора
з Криничі.

«Дивись; Я не допитувався — не хотів
докучати / А може, він був таким лем-
ком, як Криничський (Patr; niedopyta-

łem — nie chciałem być wścibski / A może
był Łemkiem jak Krynicki)», — так почи-
нається пісня.

Дійсно, Никифор зі Щеціна та Ни-
кифор з Криничі схожі. Один творив
за допомогою всього, що потрапляло
йому під руку, а інший — малював
на будь-яких поверхнях: шматках па-
перу чи картону, обкладинках зоши-
тів.

Обличчя лемківського художника
можна побачити у кліпі до пісні. Це
відео зняв ще один щецінський ми-
тець, Лумп — один із найбільш упізн-
наваних творців вуличного мистецтва
у Польщі, автор багатьох муралів та ін-
сталяцій. Попри те, що роботи Лумпа
належать до зовсім іншої течії, він, як
і Никифор зі Щеціна, часто викорис-
товує предмети, які стали непотріб-
ними для інших. Так, у відео до пісні
«#nikiforszczecinski» можна побачити
ілюстрації — паперові вирізки чолові-
ків та жінок у лемківському народному
одязі. ■

Павло ЛОЗА

Фото — скріншот з Youtube

Історія

Варшавська боротьба Андрія Лівіцького

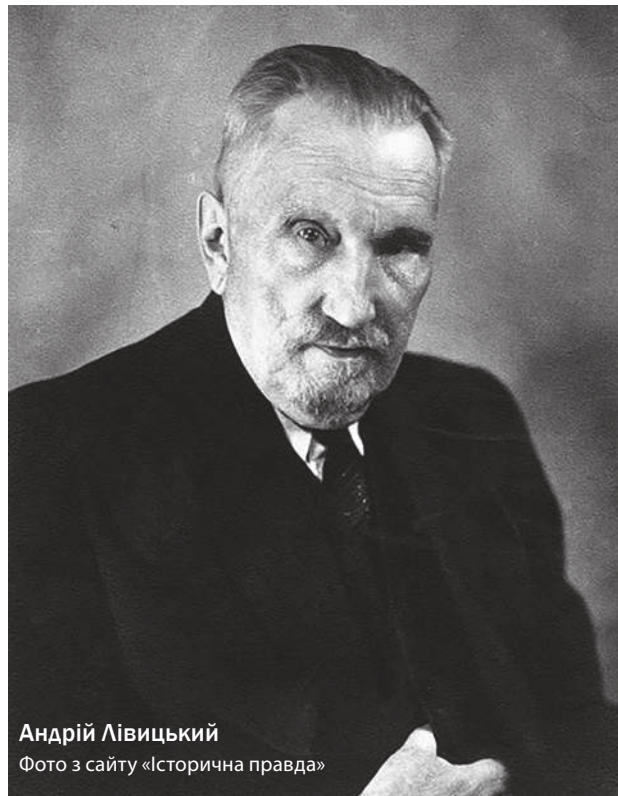
«І за соломинку вхопиться той, хто топиться», – говорить народне прислів'я. Його, напевно, пригадав і голова Директорії та Головний отаман військ Української Народної Республіки Симон Петлюра, коли на початку жовтня 1919 року збирався відправити до Варшави свого вірного сподвижника і земляка Андрія Лівіцького.

Ситуація на той час була вкрай небезпечною для УНР: зі Сходу їй загрожували «біла армія» Денікіна і «червона армія» Троцького, на Заході українські землі захопили «біло-червоні» війська Пілсудського, зсередини роз'їдала деморалізація і падіння боєздатності збройних сил через епідемію тифу. Почали загострюватися і протиріччя між керівництвом Галичини та Наддніпрянщини. Галичани, власне кажучи, свою державу вже втратили, наддніпрянці ще тримали під контролем невелику частину України з тимчасовою «столицею» – Кам'янцем-Подільським (детальніше про передумови польсько-українських переговорів читайте на сторінці 1 у статті Олени Гуменюк «Як вільні з вільними, як рівні з рівними» у боротьбі проти спільного ворога»). І тоді, гарячково шукаючи союзника, який допоміг би вберегти державу від повного знищення, Симон Петлюра звернув увагу на Польщу.

Об'єктивні обставини спонукали Річ Посполиту і УНР до взаємного союзу, суб'єктивні ж результати – яким буде цей союз – залежали від особистостей дипломатів обох країн. Зовні спокійний і стриманий Андрій Лівіцький мав усі якості справжнього переговорника. За фахом – юрист, адвокат, працював суддею, потім став активним учасником визвольного руху, боротьби проти царизму і гетьманату, увійшов до складу перших урядів при Директорії. З квітня 1919 року займав посаду міністра юстиції, а з червня того ж року став виконувати обов'язки ще й міністра закордонних справ. Симон Петлюра, призначаючи Лівіцького главою дипломатичної місії УНР у Варшаві, давав йому настанови про те, чого треба добитися насамперед: визнання Польщею української держави; укладення військового союзу двох країн; допомоги армії УНР озброєнням, боєприпасами, амуніцією і медикаментами. До складу місії увійшли чотири представники від Наддніпрянської України і три – від Західної.

Вони мали виїхати з Кам'янця-Подільського на початку жовтня, але Лівіцький несподівано захворів. Тож дипломати прибули до Варшави без нього. Через тиждень Лівіцький приєднався до місії, але переговори з поляками почалися лише 28 жовтня – і невдало. Отримавши декларацію українців із пропозицією визнання УНР і рівноправних стосунків, польська делегація через свого представника Романа Кноля пояснила: «У своїй заяві підносите, панове, засаду рівного з рівним і вільних із вільними. Але ж рівність – це поняття паритетних сторін. Зараз же українська сторона репрезентує уряд, що займає лише незначну частину української території. Інші її частини є окуповані і населення спокійно приймає уряд, по-вашому, окупантів, які, однак, уважають, що є рідним урядом українського народу, і цілком не є певне, чи з вашим, чи з окупантів урядом населення солідаризується. Звісно, усі світові держави ставляться до української незалежності негативно...».

Цим поляки дали зрозуміти, що стосунків «рівного з рівним» не буде. Таке ставлення проявилось і в підборі керівництва делегацій. У той час, коли укра-

Андрій Лівіцький
Фото з сайту «Історична правда»

їнську очолював міністр закордонних справ (Андрій Лівіцький), польською керував дипломат посольського рангу (Август Залеський), хоча на його місці мав би бути Ігнацій Ян Падеревський (прем'єр-міністр Польщі, який виконував обов'язки міністра закордонних справ). Отже, ледве почавшись, переговори зайшли у глухий кут. Аби їх відновити, Андрій Лівіцький був змушений зустрічатися із впливовими польськими політиками. 30 жовтня його прийняв сам Юзеф Пілсудський, який був дуже зацікавлений у польсько-українському союзі. Він запевнив Лівіцького, що прихильно ставиться до незалежності УНР і повністю її підтримає.

Варшавський договір: 5 місяців перемовин

11 листопада 1919 року переговори відновилися – і призупинилися знову. Причиною стала найболючіша тема у відносинах між обома країнами – статус Галичини і міждержавні кордони. Українська делегація через розкол суспільства не мала чітких інструкцій, як діяти у цьому випадку. Польські дипломати були налаштовані дуже агресивно: вони вимагали негайного вирішення всіх питань, погрожуючи призупиненням видачі віз українцям, перекриттям транзиту товарів і грошових знаків з Європи в Україну, розірванням перемир'я і навіть відновленням бойових дій проти України. Як мав діяти Андрій Лівіцький у цій ситуації? Брати на себе одну особіну відповідальність чи спробувати вирішити це питання колегіально, заручившись підтримкою якомога більшої частини української національної еліти? Як людина виважена й інтелігентна, він вибрав останнє. І протягом п'яти місяців буквально розривався на частини у поїздках між Варшавою, Кам'янцем-Подільським і Львовом, зустрічався з польськими й українськими політиками, підприємцями, журналістами й іноземними дипломатами, намагаючись врегулювати всі питання і досягти хоч якогось взаєморозуміння. У цей час йому було особливо нелегко ще й через розлуку з родиною: дружина

Марія з дітьми (сімнадцятирічною донькою Наталею і дванадцятирічним сином Миколою) залишилась на території, окупованій ворогом. Лише у лютому 1920 року вони змогли вибратися з Києва до Кам'янця-Подільського, а звідти – до Варшави.

Переговори були для Лівіцького дуже складними: на його плечі лягла відповідальність за долю українських земель. У листі до Ісаака Мазепа (голови Ради Міністрів УНР) від 8 квітня 1920 року він жаліється, що сили «наскільки вичерпані, нерви остільки напружені», що він не знає, чи стане його «хоч на місяць». А через чотири дні, після чергової заяви поляків про те, що вони не можуть говорити з українцями як «рівні з рівними» через відсутність «території

і stabilite du gouvernement» (стабільного уряду), Андрій Лівіцький втратив, за його словами, «дипломатичний такт» і сказав, що вже півроку розмовляє з ними «лише як рівний з рівними, і інакше розмовляти не може». Декілька разів переговори були на межі зриву, але нагальна потреба в польсько-українському союзі виявилася сильнішою за всі протиріччя.

Нарешті 21 квітня 1920 року боротьба Лівіцького скінчилась. Бельведерський палац засяяв вогнями: у ніч із 21 на 22 квітня представники УНР (сам Лівіцький) і Речі Посполитої (віце-міністр закордонних справ Ян Домбський) поставили свої підписи під Угодою про співпрацю двох країн. В обмін на визнання УНР і військовою допомогою Петлюра і Лівіцький погодилися на українсько-польський кордон по річці Збруч і далі по Прип'яті до її гирла. Пілсудський, зі свого боку, відмовлявся від претензій на українські землі, які були в складі Польщі до 1772 року. До РП мали відійти лише Східна Галичина і п'ять повітів Волині. Але це й так була велика втрата: тимчасова відмова від етнічних українських територій – Галичини, Західної Волині, частини Полісся, Лемківщини, Підляшшя, Посяння і Холмщини. Галичани, які входили до складу місії, були шоковані. Вони залишили делегацію і заявили, що відмовляються від Акту злуки, підписаного в Києві взимку 1919 року. Не визнали угоди не лише галичани, а й багато відомих діячів Наддніпрянщини (зокрема, Михайло Грушевський, Володимир Винниченко та інші). Укладений в глибокій таємниці документ навіть не був ратифікований польським Сеймом, бо Пілсудський не мав підтримки більшості депутатів. 24 квітня у доповнення до політичного акту підписали ще й військовою конвенцію, у якій йшлося про практичні аспекти спільного збройного походу на Схід. А 26 квітня об'єднані польсько-українські формування розпочали війну проти радянської Росії. Якими були наслідки цієї війни, ми знаємо з історії: на першому етапі союзники розбили більшовиків і захопили Київ. Через місяць був такий же стрім-

кий відступ, внаслідок якого Червона армія підійшла до Варшави і ледве її не завоювала. Потім, у серпні, сталося «диво на Віслі» – Польща і вся Західна Європа були врятовані від більшовицької навали.

А тоді, у квітні 1920 року, ніхто цього не міг знати. Лівіцький сподівався на успішне завершення польсько-українського походу, бо 27 квітня у листі до графа Михайла Тишкевича писав: «...хай судить нас історія. Ми з радістю приймемо вирок, навіть жорстокий вирок, аби він був винесений вільним українським народом (...) в Незалежній Українській Державі».

Поразка союзу: 100 років потому

«Незалежної держави» не вийшло. Більше того, 18 березня 1921 року внаслідок Ризького договору Україну розділили між радянською Росією і Польщею. Остання остаточно закріпила за собою право на західноукраїнські землі. Це викликало ще більшу хвилю невдоволення і навіть ненависті деяких українських «патріотів» до Петлюри й Лівіцького. Їх вважали головними винуватцями поразки, навіть «зрадниками» українського народу, хоча вплинути на ситуацію в Європі вони не могли.

Після загибелі Петлюри Лівіцький змінив його на посаді керівника Директорії і Головного отамана військ УНР, потім став першим президентом УНР в екзилі у 1948 році. Він, напевно, не раз згадував свою дипломатичну місію у Варшаві, бо 2 листопада 1948 року в одному зі своїх листів написав: «Коли б ми тоді знали поляків так, як знаємо тепер, то на ту „умову” не погодилися би». Але минулого не повернеш, та й Польща вже була не та. Після Другої світової війни вона остаточно втратила українські землі, отримавши натомість «колишні німецькі», і була приєднана до сталінського «табору країн народної демократії». Послідовники Болеслава Берута заходилися «господарювати» у Речі Посполитій, й українцям, які там залишилися, також було несолодко.

Андрій Лівіцький помер 17 січня 1954 року, не доживши до підписання іншого «Варшавського договору» у 1955-му, що закріпив військове об'єднання держав-сателітів СРСР і в часи «холодної війни» став загрозою для всієї Європи й світу.

Нині «холодна війна» скінчилась. З часів Варшавського договору від 22 квітня 1920 року минуло вже століття. Це немалий час для того, щоб оцінити надбання минулих поколінь та діячів. Їх можна критикувати за прорахунки та помилки, але, якщо поставити себе на їхнє місце і зважити ситуацію – можемо зробити певні висновки. Андрій Лівіцький і його колеги – дипломати й політики – хотіли звільнити Україну від тягара, якого вона намагалася позбутися декілька століть. Головне досягнення українських дипломатів у Бельведері – це приклад доброї співпраці з іншою державою та захисту права на існування власної у складних історичних обставинах міжвоєнної Європи. ■

Анатолій ШОРОХОВ

Мисткиня Олена Павлова:

«Кіт Інжир – громадський діяч, його мета – популяризувати все українське»

Олена Павлова – українська журналістка, письменниця та художниця. Народилася в Острозі, в Рівному закінчила середню та художню школи, вищу освіту отримала в Києво-Могилянській академії. Шість років працювала в журналі «Країна» у відділі культури, а зараз є головною редакторкою на сайті «Освітторія», одному з найпопулярніших сайтів в Україні про освіту та виховання дітей. Окрім цього, вона робить творчі проекти та малює. У 2019 році стала лауреаткою в конкурсі видавництва «Смолоскип» і готує до друку книгу своїх віршів. І найголовніше для нашої розповіді – вже більше 10 років Олена малює кота Інжира, популярного комікс-персонажа, який має понад 20 тисяч підписників на фейсбуці, дуже любить українську мову та відомий своїми порадами щодо читання. Влучні, жартівливі або грайливі фразочки кота Інжира миттєво розлітаються серед користувачів мережі, а його зображення можна побачити багато де поза інтернетом.

Олено, розкажи, як і коли виникла ідея малювати цього чудового котика?

Це було у серпні 2009 року, практично на День незалежності. Взагалі мені дуже хотілося завести кота, але я подумала, краще, щоб він був мальований. Він зможе сам себе годувати, дозволяти мені подорожувати, бути увесь день на роботі. Мальований кіт має лише переваги і не має недоліків.

Тоді я також вперше спробувала інжир, який мені привезли родичі з українського Криму, і була просто вражена його смаком. Тож, найкраще, що я могла уявити, – це кіт. А найсмачніше, що я їла того місяця, – це був інжир. Так вони і злилися в один проект, в один пухнастий образ (сміється).

А як він вийшов в інтернет?

Спочатку я малювала котика просто для себе. Це взагалі мій спосіб життя: я постійно малювала комікси, вигадувала персонажів. Коли намалювала кота Інжира, поділилася ним з друзями, і вони сказали, що прийшов час виводити його у великий світ. Кіт Інжир спочатку опирався, говорив, що лайками ситий не будеш, але зрештою завів собі сторінку у фейсбуці, потім в інстаграмі – і тепер у нього вже понад 20 тисяч підписників, які постійно чекають на нові картинки. Це був мій уявний кіт, а став уявним котом усього українського інтернету.

Ти реалізуєш лише власні ідеї чи буває, що люди просять щось намалювати?

Здебільшого власні, але інколи мені дійсно підкидають гарні ідеї. От зараз, наприклад, за порадою подруги хочу намалювати кота Інжира в масочці, на якій намальований кіт Інжир в масочці, на якій намальований кіт Інжир в масочці. І подруга хоче мені пошити маску з котом Інжиром.

Виходить, через нього ти висловлюєш свої думки?

Загальновідомо, що інтернет існує для того, щоб постити котиків. Завдяки ним можна збільшити увагу будь до чого, це така універсальна інформаційна зброя. Коли я пишу свої особисті думки, їх бачить значно менше людей, ніж коли їх доносить котик. Таким чи-

ном я використовую Інжира – хочу нагадувати людям про важливі речі: про любов, про українську мову, про те, що досить читати коментарі в інтернеті, почитайте краще книжку.

Кіт Інжир, він який?

Інжир – природний антидепресант. Його основна мета – робити цей світ трішечки кращим, він піднімає настрій не тільки мені, а й моїм читачам.

Найбільше Інжир любить книжечки, він вчений кіт, ходить в бібліотеку, веде в інтернеті свій кулінарний блог, любить поласувати смакотаю, інколи вигадує власні рецепти.

Інжир за те, щоб якісного українського продукту ставало більше. Він намагається популяризувати книжки, привертає увагу до класиків. Я вчилася в Могилянці на факультеті філології та журналістики, і це стало дуже вагомим для створення образу – у кота є багато фразочок про класиків літератури. На сайті «Літакцент» виходять серії з Інжиром про різних письменників, а Тарас Шевченко «у котиках» широко поширюється кожного року.

Кіт Інжир, можна сказати, громадський діяч, його мета – популяризувати українське. І через котиків це виходить легко і ненав'язливо. Підхід Інжира такий: ми маємо рекламувати все українське. Не казати, що чуже погане, а показувати переваги свого. Його приємні, милі фрази, на кшталт: «Українська мова як мед, солодка, квітова, корисна для здоров'я» або «Українська мова створена, щоб говорити про кохання», розлітаються по інтернеті і «просувають» патріотичну тематику.

Один з найвідоміших малюнків з котом Інжиром – той, де він їде на фоні жовтого поля і синього неба на велосипеді і каже: «У незалежній країні не залежуйся». Ця фраза стала

крилатою, а картинка багато кого надихнула. Тоді до мене звернулася Ярина Черногуз, відома волонтерка, яка проводила «Мовамарафон» – переходить на українську до 25-річчя незалежності України. Малюнки з котом Інжиром публікувалися протягом 25 днів разом з креативними завданнями для людей, які хотіли перейти в побуті на українську.

Чи є у кота Інжира друзі?

В нього є друг їжачок Марсик (повне ім'я – Марсохід К'юріосіті, на честь реального марсоходу). А ще він часто закохується в різних киць. Є киця Імбир, з якою він зображений на малюнках, дарує їй квіточки. А зараз у Інжира роман з реальною кицькою Білочкою. Вона дуже відома, в неї 12 дизайнерських вишиванок, господиня завжди

бере її на різні урочисті події, тож киця потрапляє у фоторепортажі та на обкладинки журналів.

Кіт існує тільки в інтернеті, чи також у книжках, виставках, арт-проектах?

Кіт Інжир живе багато де поза інтернетом. Існують блокноти, нотатники, планувальники з котом Інжиром, можливо, будуть футболки. В лікарнях України є понад 20 тисяч плакатів з ним. Кіт Інжир брав участь зі своїми друзями, іншими тваринками, в проєкті німецької компанії GIZ, яка робила кампанію «АнтиСНІД». Треба було пояснити діткам, як передається ВІЛ – кіт Інжир розказував, що ВІЛ не передається через дружбу.

Інколи українські вчителі роздруковують малюнки з котом та вішають в класах та читальних кутках. В одній зі львівських бібліотек зробили кавовий куточок з котом Інжиром. Деякі медіа охоче збирають ці картинки в підбірки. Кіт Інжир потрапив навіть у підручник з української мови за 5-й клас.

Які ще проекти підтримує кіт Інжир?

Інжир співпрацює з одним благодійним фондом, який видає книжки шрифтом Брайля. Вони вже видавали листівки з котом Інжиром, де його силует був виконаний крапками, відчутними на дотик, а усі підписи зроблені шрифтом Брайля. А зараз готуємо трохи більший проєкт – «Інжир-бук», напівблокнот з відірваними листівками,

де все буде продубльовано шрифтом Брайля, щоб ним могли користуватися дітки з вадами зору.

Кіт підтримує українських військових. До дня Захисника України вийшов малюнок з козаком-котиком і кицею, де було написано: «Котики захисники, а киці захисниці». До речі, кіт визнає і любить фемінітиви.

Для однієї антикорупційної організації кіт Інжир з'явився на блокноті проти корупції, а Інститут масової інформації робив проєкт про стандарти новинної журналістики «у котиках». Для української Вікіпедії вийшов малюнок «День минув маршом, якщо я написав статтю на Вікіпедію». Був класний проєкт з екологами – вони робили листівки з котом Інжиром і до кожної клеїли конвертик з насінням різних рослин. Кошти від реалізації листівок пішли на озеленення міста Рівного.

Для «Освітторії», де я зараз працюю, кіт Інжир писав статтю, як популяризувати читання. Це не зовсім дитячий персонаж, його гумор більше для дорослих, але ж котиків люблять і діти, і дорослі.

Чи розмовляє кіт Інжир іншими мовами?

Колись я перекладала його англійською і викладала на сайті «Bored Panda». Потім знайшла у коментарях, як його перекладали іспанською. Польською ще не було. Взагалі у нього є бажання розмовляти багатьма мовами, тож прошую охочих перекладати.

Скажи, а складно малювати кота Інжира? Скільки часу це займає?

В мене є художня освіта, а з фотошопом я «на ти» майже з дитинства, але це не головне. У мистецтві більше важить ідея, а не її фізичне втілення. Кіт Інжир має таку властивість – його може відтворити навіть той, хто взагалі не вміє малювати.

Я би хотіла малювати кожен день, але не вдається. Для того, щоб зробити одну кольорову картинку в цифровій графіці, потрібно мінімум півгодини або година. Якщо це складніше зображення, детально промальований комікс – це вже кілька годин. Якоюсь я малювала одну картинку шість годин. Звісно, хочеться виходити на вищий рівень і робити малюнки ще якісніше, особливо для друку, але важко знайти час.

Зазвичай я малюю його на графічному планшеті. Але зараз під час карантину так багато працюю за комп'ютером, що хочеться вже втікати від нього, тож мені і малюється менше. Може, треба повертатися до рукотворного Інжира на папері.

Кіт так любить літературу. Може, щось порадить нашим читачам?

Інжир вважає, що книжки самі знаходять вас у той час, коли вам це треба. А ще він каже: «Книжки – це безвіз у часі і просторі». Кіт любить багато читати і впевнений, що товсті книжки найкрутіші. Ми разом з Інжиром радимо одну таку товстенюку книжечку на 800 сторінок – новий роман Софії Андрухович «Амадока». У ньому майстерно відтворено і переплетено різні часи, чимось він перегукується з творчістю Ольги Токарчук. Також дуже чекаємо нові книги, наприклад, вірші Анни Малігон та збірку Сергія Жадана «Список кораблів».

І останнє запитання: який твій найлюбленіший малюнок?

Чесно? Не знаю. За ці роки їх вже тисячі. В мене є папка з найкращими 200-300 малюнками (сміється).

Тетяна ДАНЮЧЕНКО

Фото та ілюстрації надані Оленою Павловою

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

МАКСИМ ДУПЕШКО. «ІСТОРІЯ, ВАРТА ЦІЛОГО ЯБЛУНЕВОГО САДУ». ЧЕРНІВЦІ: КНИГИ-XXI, 2017. — 160 С.

У гроно книжок про багатокультурну Україну додався ще один буковинський пазл

Максим Дупешко належить до нового покоління західно-українських письменників, котрі не прагнуть повторювати шлях «станіславського феномена» (співголосність літераторів із Прикарпаття — Андрухович, Прохасько, Іздрик та інші), натомість формують мозаїчність мікрорегіонів, де кожен творець може привнести свою лепту і знайти свою родзинку. Його власний внесок і данина рідному місту та Буковині — роман «Історія, варта цілого яблунового саду», видана тут же у видавництві «Книги-

XXI», що співпрацює з поетичним фестивалем «Меридіан Чернівці» та Центром Поля Целана.

Чернівці й досі вважаються містом багатьох культур, проте для тих, хто знав їх до Другої світової війни, той шарм у більшості вважається втраченим. Головний герой книги пан Павло Бачинський, батько котрого був поляком з Городенки, а мама напівукраїнка (по батькові) і напівнімкеня, є уособленням полікультурності. Для батька Лешека — він Павел, для бабусі Гerti — Пауль, для своєї коханої, чернівецької єврейки Дори — Поль (вона вчилася у Франції і їй було приємно звати його саме так). А за радянської доби, яку йому взагалі не хочеться згадувати («таке враження, що комуністи красу нищили цілеспрямовано»), його звали дядь-Паша. А якщо згадати, що міжвоєнна Буковина перебувала під владою Румунії, новим для багатьох було панування Австрії, коли німецька мова стала ознакою належності до вищих каст, а після Другої світової війни ще й прийшли росіяни, — то аби в цьому всьому вижити і витримати, треба було мати неабиякий хист і талант. Або просто володіти чернівецькою говіркою-мішаниною української, їдиш, німецької та румунської. Саме ці мови у період короткого безвладдя в 1941 році дід Павла Омелян Панчук бачив офіційними мовами буковинської державності (в останній момент Омелян та його спільники передумали щодо їдишу, бо хотіли заручитися підтримкою Гітлера, аби тільки не повернулися румуни).

Виразне завдання книжки полягає в тому, щоб оце відчуття втрати колишніх Чернівців не стало домінуючим. Один із методів цього досягати — вести оповідь від кількох осіб, перетасовуючи їх у часі. По-перше, це сам автор або ж його уособлення, дуже близьке до ре-

альності (він пише там навіть про чернівецьку культову книгарню «Букініст»). По-друге, це оповідь Павла Бачинського автору, яка розпочалася під час знайомства на горі Цецино і продовжувалася кілька разів у нього вдома. По-третє, це щоденник матері Павла Марії, котрий вона веде, звертаючись (умовно) до свого лікаря, та передає уже німичною своєму синові. Той віддає його автору, котрий, перебуваючи в АТО, продовжує його вести, звертаючись уже до самої Марії, знаючи її та перипетії її сина. Завдяки цьому прийому, а також через наскрізну історію Павла, який веде активне життя в буремні 1930-40 роки, «перескажує» нудний радянський період і знову оживає в перші роки незалежності, а теж через певне повернення образів минулого (уточнювати тут не буду яких, але те, що відтворення духу багатокультурності можливе в оновленому варіанті, — то однозначно можливе) — ми співпроживаємо більш чи менш цікаві моменти ХХ ст.

Мені особисто імponує захопленість автора своїм героєм. Павло-Павел є хранителем духу міста, котрий може дивитися на процеси не лише з точки зору власної особистої історії, а й з боку інших суспільних і національних груп міста. Для того, щоб показати, наскільки ця постать захоплива, автор наводить приклад «ніби власної бабусі», котра — проживши той самий час, у безпросвітній праці — просто «не помічала» хитросплетінь навколо: «Щось трішки про родину, щось про роботу в полі...». Натомість, «...перше, чого уник Павел, — це проживання життя наче рекламного ролика, відеогри, без зупинки на самоаналіз, самолюбівання і самобичування, самовизначення в часі і просторі». З іншого боку, він не перетворив його на екзистенційний кошмар із сотнею тисяч «хто я?»,

«навіщо я тут?», «кому я потрібен?». Як приклад подам міркування Павла про суголосність життя у Чернівцях: «Те, що люди різних національностей жили у тих Чернівцях майже без конфліктів, зовсім не означає, що це була якась суцільна мішанка. Зовсім ні. Румуни горнулися до румунів, євреї — до євреїв, українці — до українців, а німці — до німців (...). Хоча найлегше знаходили мову з іншими саме українці. В сенсі одруження вони були найбільш компромісними».

Зрозуміло, що і «автор», і «Павло-Павел», і «Марія», яка любила споглядати Бога на дашку чернівецького двірця, — це той самий Максим Дупешко, лишень у різних іпостасях. Тому те, як майстерно він розкручує свою «історію, варту цілого яблунового саду» (почалося усе з пригоснення яблуком на горі Цецино), вказує на майстерність молодого автора та його розуміння багатогранності малої батьківщини, до якої підступитися лиш з одного боку було би поверхневим і наївним. Ба більше, своїм текстом Дупешко хоче показати, що наше сучасне «всезнайство», глобальне занурення у багатшаровість світу — тільки оманливе враження, мовляв, це досягнення суто нашої доби. Ні, це існувало завжди, і шануючи надбання попередників та традицію, все ж знаходилися люди, які дивилися ширше. Як той же Павло Бачинський: «...коли людина йде цим [традиційним] шляхом, то всі відповіді на всі питання уже давно знайдено і людині не доводиться думати. Вона лише виконує прописані правила, йде за ними, не заглиблюючись і не усвідомлюючи до кінця, що робить. Якби людина ніколи не порушувала традицій, які прописали їй прабатьки, то так би й не зіслзла з дерева». ■

Роман КАБАЧІЙ

LEON KUNICKI, «ZARYSY ZNAD BUGU». WARSZAWA, 2012. — 48 S.

Відроджене із забуття

Серед книжок, які вже деякий час перебувають у читацькому просторі, є маловідоме репринтне видання Леона Куніцького «Zarysy znad Bugu». Ця польськомовна книжка повністю присвячена етнокультурі українців Холмщини і Підляшшя, а її змістом є авторські фабулярні оповіді-есе з ХІХ ст. Це видання належить до фонду тих книжок, які можна назвати нішеви-ми. Адже хто сьогодні цікавиться етнографічними записками з позаминулого століття? А втім, книжкові репринтні одиниці — це той тип оповіді, відродженої із забуття, яка може існувати в нових історичних умовах.

Книгу видано на замовлення музею у Володаві в 2012 році. Матеріал Леона Куніцького торкається регіону Володащини, тому музей цю книжку ви-

дав, презентував і розповсюджував. Авторкою, яка підготувала видання, стала Ізабела М. Яблонська з Національної бібліотеки у Варшаві — вона відшукала матеріали і заново їх оформила. Співавторкою з боку замовника є Малгожата Подлевська-Бем, тодішня (у 2012 році) працівниця етнографічного відділення музею.

Ким був автор «Zarysu znad Bugu» Леон Куніцький, відома постать варшавських інтелектуальних салонів, і чому цікавився побутом надбужанських українців?

Леон Куніцький (1828-1873) народився у шляхетській (поміщицькій) родині в маєтку Седлище над Бугом, його родовий шляхетський герб — це Боньча. Був письменником та художником, прожив 45 років, помер у Варшаві. Леон Куніцький як шляхтич і римо-католик гостріше бачив своє навколишнє українське оточення, яким були селяни і працівники у фільварку, тому в своїй творчості саме їм і присвятив найбільше місця.

З історичної точки зору книга має виразно краєзнавчо-пізнавальний характер. Вона містить шість невеликих есе про побут, релігію, етнографію, звички та вірування українського населення надбужанського Південного Підляшшя і Холмщини. Есе писалися автором на замовлення варшавського видання «Tygodnik Ilustrowany» («Ілюстрований тижневик») у 1870 році. Тому Леон Куніцький веде мову про історію надбужанської землі у довільній формі окремих дописів до газети. Він висловлює індивідуальні думки на тему сільського життя як світу, доступного йому зсередини. Його роз-

повіді не претендують на вичерпний опис теми, радше це перетин художньої та публіцистичної творчості, без заглиблення в антропологічну структуру описуваного етносу (він називає його селянами — «włościanie»). Видно, така була риторика епохи і вимога замовника, щоб матеріал читався легко і невимушено, щоб не був обтяжений історичними датами, назвами міст, сіл та надбужанських хуторів.

В есе поєднані письменницький хист і мистецька уява автора. Він збагатив описи власними рисунками, які додають легкості розповідям. На них зображені надбужанські типи українців — чоловіків і жінок в народному одязі, а також церква, хата з Кузавки над Бугом, хрест, цвинтар. Це зрозуміло, рисунок у пресі в ХІХ ст. був поширений, натомість фотографія з огляду на кошти увійшла пізніше.

Зі змісту нарисів постає жива картина українського села Холмщини та Південного Підляшшя в надбужанському варіанті. Описуються рибалки, називаються назви їхніх засобів для ловлі риби в річці Буг. Автор посилається також на народні пісні, прислів'я і приказки, цитуючи їх фрагментами. Він аналізує різнобарвність церковних свят і робить це ілюстрацією вірувань людей та їхньої набожності. Оскільки його матеріал має популярний характер, Леон Куніцький не «входить» в глибинну сутність місцевої української етнокультури. Цитовані в говірці пісні чи прислів'я у його розповідях мають ілюстративний характер — бо це його авторські тексти.

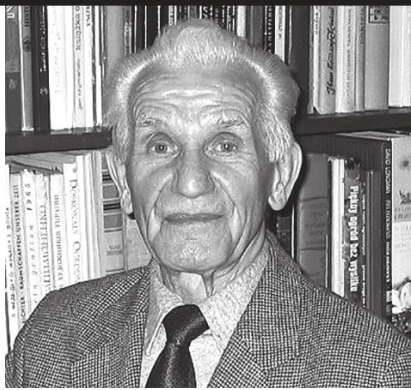
Безумовно, ці есе, надруковані у варшавській пресі, стали предтечею для

інших дослідників народної культури українців Холмщини і Підляшшя. Взагалі ХІХ ст. було періодом «весни народів», тобто пошуку національної самоідентичності. Натхненням для цього став ідеалізований романтиками і потім епохою модернізму сільський етнос. Народну культуру вважали за національну, адже багато європейських народів не мали своєї державності. Видно це також і в матеріалі Леона Куніцького, який став деякою мірою вихідним для досліджень Оскара Кольберга і його видання «Холмське» («Chelmskie») у 1890 році.

На початку книги «Zarysu znad Bugu» розміщена коротка передмова «Від редакції» («Od redakcji») Малгожати Подлевської-Бем і «Вступ» («Wstęp») Ізабелі М. Яблонської. На жаль, обидві авторки оминають увагою той факт, що есе Леона Куніцького описували побут та вірування українського населення надбужанського Підляшшя і Холмщини. На мій погляд, це свідоме замовчування, адже від публікації розповідей автора у 1870 році до видання в новому репринтному варіанті у 2012 році минуло ціле століття. За цей час на тій території відбувся процес національної самосвідомості, закінчений депортаціями українців у 1945 і 1947 роках.

Бракує також сучасного етнографічного коментаря про есе Леона Куніцького. Аж «проситься», щоб обидві авторки звернулися до питання, що в розповідях відповідає дійсності, а що є романтичною сакралізацією теми. ■

Тадей КАРАБОВИЧ

З великим сумом прийняли ми вістку,
що 18 квітня 2020 року помер

† Богдан Боберський

Великий Українець-патріот, архітектор, знавець мистецтва, також і сакрального, заслужений громадський діяч епохи УСКТ і ОУП, довгорічний член українських хорів «Дума» і «Журавлі». В історії «Нашого слова», «Нашої культури» і «Українського календаря» він був відомим також як ілюстратор матеріалів і митець-графік поодиноких видань. Історію заслужених українців для Польщі увіковічнив у пам'ятниках на Православному кладовищі у Варшаві. Для потреб вірян пристосував чимало об'єктів, проектуючи також іконостаси, які стали українськими святинями. У все, що творив, вкладав велике серце. Вічна Йому пам'ять! Сім'ї pana Богдана, що у жалобі — дружині Ірині та доні Марті з чоловіком Томашем, а також швагерці Зофії і родині в Україні, — складаємо наші щирі слова співчуття.

*Редакція «Наше слово»
Об'єднання українців у Польщі*

Іринко,
тулимо Тебе до наших сердець.
Розділяємо з Тобою
та донею Мартою з Томашем, а також з Зофією
смуток і жаль з приводу відходу у вічність
† Богдана Боберського
Чоловіка, Батька і Швагра — Людини великого
серця, авторитетного знавця мистецтва,
активного діяча української громади Варшави.
Нехай спочиває у Бозі!

Членкині Союзу українок у Польщі

Варшавська громада українців — збідніла.
З наших рядів відійшов і спочив у Бозі

† Богдан Боберський

наш Друг, Парафіянин, великий діяч столичного гуртка УСКТ від 1956 року. Був активно задіяний в культурно-освітній діяльності та графічно оформлював українські видання та події у Польщі. Для дітей і молоді організовував вечірки і концерти, які були для них часто першим кроком до української ідентичності. Богдан для нас був легендою: в його помешканні на Новому місті Варшави гуртувалася українська молодь, що приїжджала до столиці вчитися чи працювати. Десятки років співав у хорах «Дума», «Журавлі» і в церковному хорі. Як архітектор і знавець мистецтва з великим пієтизмом включався в адаптацію світських і сакральних будівель для потреб нашої Церкви. З-під його руки вийшло 25 проектів іконостасів у різних місцевостях Польщі й України. Столиця Польщі завдячує йому не тільки проектами відбудови старовинних об'єктів, але й відновленням могил діячів УНР, запроектуванням пам'ятників українським воїнам на Православному цвинтарі варшавської Волі. У місті зведено чимало споруд, які саме проектував архітектор Богдан. Пам'ять про нашого Богдана — щирі, привітну, скромну і шляхетну людину — не згасне. У скорботі і жалобі єднаємося з дружиною Іриною, донькою Мартою з чоловіком Томашем та швагеркою Зофією і родиною в Україні.

Українці-друзі з Варшави

Наша Іринко,
сумно нам, що осталась Ти без відданого Друга,
з яким єднала Вас довга і красива подорож життя.

† Богдан Боберський

шляхетний чоловік і батько, який примножував
Твою життєву мудрість, надавав сенс кожному
дню, проведеному спільно у сімейному колі з
донею **Мартою**.
Церква, дім, праця і друзі — були єством Вашого
культурного і духовного життя та зразком для нас,
Твоїх, Іринко, співробітниць.
У цей скорботний час єднаємося з Вами і розділяємо
душевний біль.

Приятельки з Видавництва «Тирса»

З сумом прощаємось з

бл. п. Богданом Боберським

що упокоївся на 98-му році життя
у передвеликодню суботу у Варшаві.
Збережемо Його у своїй пам'яті як Добродія нашої
школи, що в складний час 80-х років вийшов назустріч
нашим потребам і взяв на себе труд опрацювання
архітектурної документації будови нового
гуртожитку (1983-1989) для наших учнів.
Скромність у спілкуванні, відданість справі і професіоналізм
пана Богдана у великій мірі дозволили нам здійснити
будову об'єкту, який до сьогодні служить українським дітям
і молоді й служитиме у майбутньому.
Нехай добрі діла інженера, архітектора Богдана
Боберського відкривають Йому двері Царства
Небесного.

Вічна Йому пам'ять!

Сім'ї вельмишанованого роду Боберських —
дружині Ірині та доні Марті,
а також близьким в Україні
висловлюємо наші щирі співчуття.

*Учні, вчителі, працівники Початкової школи
і Ліцею ім. Тараса Шевченка в Білому Борі
та члени Громадського комітету
будови гуртожитку і гуртка ОУП*

Єднаймося у молитві та скорботі
з дружиною Іриною, дочкою Мартою
після втрати святої пам'яті

† Богдана Боберського

Ми дуже вдячні Вам, Пане Богдане, за проект нашої
церкви, в якій молимося та якою пишаємось.
Вічна пам'ять!

*Парафіяни УГКЦ
в Круклянках*

Єднаємося у скорботі і висловлюємо співчуття
батькові

покійного протоієрея о. АНДРІЯ ДУДИ

**благочинному митрофорному протоієрею
Ярославові Дуді,
усій Родині та близьким.**

*Управа і Рада
Ольштинського відділу ОУП*

2 травня 2020 року
50-ту річницю вінчання
святкують

Ольга та Михайло Смути з Ольштина

Дорогим батькам та дідусям

радості, міцного здоров'я
та Божого благословення
бажають
доні Кася і Єва з родинами

50 - ЛІТЯ

**«Щаслива людина, яка поруч має
Того, хто з нею сміється, плаче,
Хто її насправді кохає.
Щасливі люди, які вміють життя давати
І вчити ним тішитися, ділити,
І інших насправді кохати»**

внучка Ксеня Вітек

**Загальноосвітня школа № 4 в Лігниці
оголошує набір учнів
до 1 класу і 7 класу початкової школи
та до 1 класу ліцею
на 2020/2021 навчальний рік**

Рекрутаційна пропозиція 2020/2021 – 4-річний загальноосвітній ліцей.
Ми плануємо набрати один клас, програма якого буде включати такі профілі згідно вашого вибору: **• біологічно-хімічний • екологічний • економічний • політехнічний.**

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Slovo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa,
tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10,
redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46,
redakcja – 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko, Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.

Zespół redakcyjny: **redaktor naczelny** – Khrystyna Zanyk, **zastępca redaktora naczelnego** – Paweł Łoza, **sekretarz** – Tetiana Daniuchenko, **redaktorzy** – Igor Szczerba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-Macyńska (Przemyśl), **redaktor stylistyczny** – Olga Rusina, **redaktor techniczny** – Olga Michaluk, **prenumerata, reklama** – Lesia Korostatewycz.

Współpracownicy: Stefan Migus (Olsztyn), Janusz Bakunowicz (Bielsk Podlaski), Anastazja Krawczuk (Warszawa), Anastasja Kanarska (Lwów), Piotr Andrusieczko (Poznań, Kijów), Olesia Gieral (Lublin), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewycz (Legnica), Igor Isajew (Warszawa), Jerzy Gawryluk (Bielsk Podlaski), Mikołaj Pipka (Przemyśl), Olena Humeniuk (Kijów), Kateryna Semchuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7
03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77, 677-88-05 (sekretariat),
22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego), fax: 22 679-96-95,

E-mail: zuwp@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl,

Internet: http://www.oup.ukraina.com.pl

Fotoskład: Redakcja „Nasze Slovo”

Druk: Drukarnia „Efekt”. **Nakład** 2700 egz.

Pismo dofinansowano ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji

Związek Ukraińców w Polsce Z.G., ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN, EURO, CAD:

47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.

Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.

Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika.

Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa” wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Slovo” dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u, w wybranych EMPIK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:

Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl

Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl

lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ – 17⁰⁰.

